

ZATWIERDZAM
DYREKTOR GENERALNY URZĘDU

Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego
w Bydgoszczy

.....
Andrzej Baranowski

Załącznik Nr 3 do zarządzenia Nr 19/09
Dyrektora Generalnego Urzędu z dnia
22.02.2010r.

PORADNIK

ZASADY POSTĘPOWANIA

**w sytuacji wystąpienia zdarzeń zagrażających życiu i zdrowiu
pracownikom, a także innym osobom przebywającym
w obiektach Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego
w Bydgoszczy**

Szanowni Państwo!

Rosnące tempo życia współczesnych społeczeństw, pojawiające się napięcia w stosunkach międzynarodowych, rosnące globalne zagrożenia atakami terrorystycznymi, utrzymujące się zagrożenie katastrofami naturalnymi lub prowokowanymi przez człowieka stawiają coraz wyższe wymagania w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom naszego Kraju organom administracji rządowej, organom samorządu terytorialnego oraz pracodawcom.

Rozważając wnioski z oceny zagrożenia dla miasta Bydgoszczy moim moralnym i ustawowym obowiązkiem jest zapewnienie Państwu – *jako osoba reprezentująca pracodawcę, w myśl ustawy Kodeks pracy* – bezpiecznych warunków pracy w obiektach Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego.

W chwili obecnej podjęto już szereg przedsięwzięć rzutujących na bezpieczne warunki pracy pracowników oraz innych osób przebywających w obiektach Urzędu.

Powyższe przedsięwzięcia, nawet najlepiej zaplanowane nie będą miały szansy powodzenia jeśli nie będzie właściwej reakcji pracowników w sytuacji wystąpienia nagłych zagrożeń dla życia i zdrowia.

Szanowni Państwo!

W poradniku wskazano zagrożenia, z którymi możemy się spotkać w życiu codziennym oraz podczas wykonywania obowiązków służbowych. Niniejszy poradnik przybliżyć ma Państwu sposoby zachowania i postępowania na wypadek wystąpienia w obiektach Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego zdarzeń zagrażających życiu i zdrowiu pracowników, a także wskazać zasady i sposoby udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej.

Często szybkie i fachowe udzielenie pierwszej pomocy decyduje o zdrowiu, a nawet o życiu człowieka. Do czasu przyjazdu służb ratowniczych poszkodowany może liczyć jedynie na pomoc kolegów z najbliższego otoczenia oraz przeszkolonych członków Zespołu ds. Ratownictwa Ogólnego. Konieczne jest więc, aby jak najwięcej osób spośród pracowników Urzędu знаło zasady udzielania pierwszej pomocy mogąc jej fachowo udzielić, zanim zjawi się wykwalifikowany personel medyczny.

Żywię jednak nadzieję, że nigdy w przyszłości nie będziemy musieli praktycznie wykorzystywać zasad postępowania określonych w niniejszym poradniku.

Dyrektor Generalny
Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego
w Bydgoszczy

.....
Andrzej Baranowski

LITERATURA I MATERIAŁY:

W poradniku wykorzystano:

- 1) materiały broszury wydanej na zlecenie Głównego Inspektoratu Pracy - broszura została wydana we współpracy z Krajowym Urzędem ds. Środowiska Pracy w Danii (NWEA);
- 2) materiały ze strony internetowej poświęconej **Fire Kills Directgov** publikowanej pod patronatem Wspólnot Samorządu Terytorialnego Anglii i Walii dla społeczności różnych narodowości zamieszkałych w tych państwach;
- 3) materiały z Biuletynu Informacji Publicznej Urzędu Miasta Bydgoszczy;
- 4) obiekty klipart ze strony internetowej Microsoftu;
- 5) PN-N-01256/04:1997 "Znaki bezpieczeństwa. Techniczne środki przeciwpożarowe";
- 6) PN-N-01256/01:1992 "Znaki bezpieczeństwa. Ochrona przeciwpożarowa";
- 7) PN-N-01256/02:1992 "Znaki bezpieczeństwa. Ewakuacja";

SPIS TREŚCI

Lp.	NAZWA DOKUMENTU	STRONA
1.	Zasady postępowania w sytuacji zamachu grup przestępczych (ataku terrorystycznego) na obiekty Kujawsko-Pomorskiego Urzędu wojewódzkiego w Bydgoszczy. <i>Załączniki:</i>	5-13
	– Nr1 - „Wzór druku zgłoszenia na Policję”.	11
	– Nr2 - „Wzór notatki z przeprowadzonej rozmowy z informującym o podłożeniu materiału wybuchowego lub innym źródle zagrożenia”.	12
	– Nr3 - „Protokół z przeprowadzonej akcji rozpoznawczo – neutralizacyjnej”	13
2.	Zasady postępowania w sytuacji zagrożenia niebezpiecznymi substancjami chemicznymi.	14-16
3.	Zasady postępowania na wypadek pożaru.	17-30
4.	Zasady postępowania na wypadek katastrofy budowlanej.	31
5.	Zasady postępowania na wypadek katastrofy „Zapory Koronowskiej”	32-33
6.	Zasady ewakuacji.	34-38
7.	Sposoby i zasady udzielania pierwszej pomocy.	39-55
8.	Sposoby ewakuowania osób chorych i niepełnosprawnych.	56-62
9.	Znaki bezpieczeństwa.	63-67
10.	Mapka zagrożeń dla miasta Bydgoszczy	68

ZASADY POSTĘPOWANIA

w sytuacji zamachu grup przestępczych (ataku terrorystycznego) na obiekty Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszcy

Rozdział I – Postanowienia Ogólne

1. Do czasu przybycia Policji akcją ratowniczą kieruje Dyrektor Generalny Urzędu przy pomocy Zespołu Kierowania, należy w miarę istniejących możliwości zabezpieczyć zagrożone miejsce, zachowując elementarne środki bezpieczeństwa, bez narażania siebie i innych osób na niebezpieczeństwo.

2. Po przybyciu Policyjnej grupy interwencyjnej (pododdziałów antyterrorystycznych, grup minersko-pirotechnicznych) na miejsce zdarzenia, dowódca Policyjnej grupy interwencyjnej przejmuje dalsze kierowanie akcją ratowniczą.

3. Należy bezwzględnie wykonywać polecenia kierującego akcją ratowniczą.

4. Dyrektorzy wydziałów, kierownicy komórek organizacyjnych Kujawsko-Pomorskiego UW oraz kierownicy jednostek spoza struktur Urzędu funkcjonujących w obiektach Kujawsko-Pomorskiego UW w Bydgoszcy odpowiedzialni są w szczególności za:

- 1) wyposażenie w protokoły przyjęcia zgłoszenia o podłożeniu ładunku wybuchowego wszystkich pracowników, których numery telefonów zamieszczone są na stronach internetowych lub w książce telefonicznej;
  - 2) sprawdzanie zgłoszeń pracowników lub interesantów o podejrzanych przedmiotach lub substancjach znajdujących się w obiektach Urzędu;
  - 3) niezwłoczne zawiadamianie służby portiersko-ochronnej Urzędu o ujawnionych podejrzanych przedmiotach i substancjach;
  - 4) przekazanie do Zespołu Kierowania listy osób, którzy mieli kontakt z podejrzaną przesyłką lub substancją, a także listy pracowników i interesantów, którzy stali się zakładnikami grupy przestępczej (terrorystów);
  - 5) powiadomienie pracowników o wprowadzeniu określonych sygnałów alarmowych lub decyzjach podjętych przez Dyrektora Generalnego Urzędu – Szefa Zespołu Kierowania;
  - 6) właściwe wykonywanie poleceń kierującego akcją antyterrorystyczną;
  - 7) nadzorowanie przebiegu ewakuacji pracowników i interesantów w przypadku jej ogłoszenia oraz sprawdzenie stanu osobowego pracowników zgodnie listą obecności w wyznaczonym miejscu zbiórki;
  - 8) powiadomienie kierującego ewakuacją o stanie osobowym podległych pracowników w miejscu zbiórki, a w przypadku stwierdzenia, że nie wszyscy pracownicy zostali ewakuowani wskazanie ewentualnego ich miejsca przebywania;
  - 9) zabezpieczenie podległego mienia Urzędu i jego pracowników po ogłoszeniu ewakuacji.
5. Wszyscy pracownicy Urzędu oraz pracownicy jednostek organizacyjnych funkcjonujących w obiektach Urzędu zobowiązani są w szczególności do:

- 1) dokładnej znajomości dróg ewakuacji, wyjść awaryjnych, punktu zbiórki, a także znajomości procedur wynikających z niniejszej Instrukcji;
- 2) zwracania uwagi na otoczenie celem zauważenia potencjalnych symptomów pojawienia się zagrożenia i niezwłoczne poinformowanie o nich bezpośrednich przełożonych lub służby ochrony;
- 3) zwracania uwagi na osoby wnoszące paczki i przedmioty, których obecność w danym miejscu jest nieuzasadniona, a także na pozostawiane przedmioty szczególnie w miejscach ustronnych;
- 4) natychmiastowej reakcji na symptomy zagrożenia zauważone osobiście, takie jak:
  - a) ustalenie celu pobytu osób zachowujących się nietypowo,
  - b) dążenie do ustalenia właściciela podejrzanego pakunku, teczki czy paczki,

- c) dążenie do ustalenia właściciela, w nieprawidłowy sposób zaparkowanego czy podejrzanego samochodu,
- d) odizolowanie miejsca zagrożenia przed dostępem innych;
- 5) niezwłoczne informowanie przełożonych lub służby ochrony o wszelkich zauważonych sytuacjach mogących budzić wątpliwości.
- 6. W przypadku wyemitowania sygnału ewakuacji, każdy zobowiązany jest do natychmiastowego opuszczenia miejsca pracy i udania się ustaloną drogą ewakuacji do punktu zbiórki.
- 7. Do zawiadamiania Policji lub innych jednostek upoważnieni są wyłącznie kierownicy komórek organizacyjnych, pracownicy ochrony oraz Dyrektor Generalny Urzędu.
- 8. Dokonując zawiadomienia o źródle zagrożenia należy podać:
  - 1) podać swoje nazwisko i nr telefonu, z którego prowadzona jest rozmowa;
  - 2) informacje o sposobie podjęcia wiadomości o źródle zagrożenia;
  - 3) dane o rodzaju zagrożenia;
  - 4) inne ważne informacje.
- 9. Dokonując zgłoszenia należy uzyskać od Policji potwierdzenie przyjętego zawiadomienia (np.: nr służbowy funkcjonariusza, nazwisko, stanowisko) – wzór druku zgłoszenia na Policję – Załącznik nr 1.

Rozdział II – Przyjęcie informacji o zagrożeniu

1. Ostrzeżenie o zagrożeniu (w celu wywołania efektu zastraszenia) może przybrać różne formy:

- 1) listu bądź kartki przekazanej drogą pocztową lub podrzuconej w widocznym miejscu;
- 2) ostrzeżenie przekazane w formie elektronicznej mailem;
- 3) wykonanie napisu: farbą, kredką, szminką na szybie, lustrze w WC, ścianie windy itp.;
- 4) w trakcie rozmowy z portierem lub inną osobą;
- 5) osoba informująca o posiadaniu przy sobie MW i w przypadku nie spełnienia jej postulatów (żądań), grozi ich zdetonowaniem.
- 2. Najczęściej spotykaną formą zawiadomienia jest informacja telefoniczna.
- 3. W przypadku przyjęcia telefonu informującego o podłożeniu ładunku wybuchowego albo o innym źródle zagrożenia, rozmowę należy prowadzić z zachowaniem następujących zasad:
  - 1) rozmowę należy prowadzić spokojnie i uprzejmie, tak by trwała ona jak najdłużej;
  - 2) w trakcie rozmowy należy dążyć do uzyskania jak największej ilości informacji o zgłaszającym, posiadanej przez niego wiedzy o terenie lub obiekcie zamachu oraz o rodzaju podłożonego ładunku i czasie jego aktywacji. W szczególności należy uzyskać dane dotyczące:
    - a) umiejscowienia ładunku lub źródła zagrożenia,
    - b) wyglądu ładunku lub źródła zagrożenia,
    - c) sposobie i czasie aktywacji ładunku,
    - d) pobudek działania osoby informującej,
    - e) ewentualnych żądań informującego, których spełnienie spowoduje odstąpienie przez niego od aktywacji ładunku lub źródła zagrożenia,
    - f) osoby zawiadamiającej;
  - 3) osobie zawiadamiającej należy uświadomić możliwość spowodowania śmierci lub uszkodzeń ciała na skutek wybuchu lub aktywacji innego źródła zagrożenia u osób postronnych.
- 4. Prowadząc rozmowę z osobą informującą o zagrożeniu należy zwrócić szczególną uwagę na:
  - 1) sposób wystawiania się;
  - 2) sposób posługiwania się językiem polskim (wyrażenia subkulturowe, wyrażenie gwarowe, obcy akcent);
  - 3) intonację głosu (zdenerwowany, pobudzony, spokojny i zrównoważony, itp.);

4) dźwięki towarzyszące (tło dźwiękowe).

5. O przeprowadzonej rozmowie i jej treści należy natychmiast powiadomić bezpośredniego przełożonego, służbę portiersko-ochronną lub Dyrektora Generalnego Urzędu.

6. Z przeprowadzonej rozmowy należy niezwłocznie sporządzić notatkę wg wzoru – **załącznik Nr 2**.

7. Informacji o zauważeniu symptomu zagrożenia nie należy przekazywać osobom niepowołanym, gdyż jej niekontrolowane rozpowszechnienie może doprowadzić do utrudnień w prowadzeniu akcji ratowniczej.

8. Osobom przyjmującym zgłoszenie o podłożeniu ładunków wybuchowych oraz administratorom obiektu nie wolno lekceważyć żadnej otrzymanej informacji w tym zakresie i każdorazowo powinni powiadomić o tym Policję, która z urzędu dokonuje sprawdzenia wiarygodności każdego zgłoszenia.

9. W przypadku bezpośredniej rozmowy z osobą informującą o zagrożeniu, bądź usłyszanej groźby w trakcie rozmowy z inną osobą, oprócz ww. zasad postępowania, należy dążyć do zatrzymania rozmówcy do czasu przybycia Policji. Jeżeli brak jest takiej możliwości należy ustalić kierunek i środek komunikacji, którym się oddalił.

Rozdział III – Sposób sprawdzenia pomieszczeń

1. W przypadku ogłoszenia sygnału alarmowego kierujący akcją zarządza, aby użytkownicy pomieszczeń dokonali sprawdzenia czy w tych pomieszczeniach znajdują się:

- 1) przedmioty, urządzenia, paczki, których wcześniej nie było, a które mogły zostać wniesione i pozostawione przez osoby spoza Urzędu;
- 2) ślady przemieszczania elementów wyposażenia;
- 3) zmiany w wyglądzie zewnętrznym przedmiotów, rzeczy lub urządzeń znajdujących się w pomieszczeniu oraz zmiany świadczące o ingerencji osób trzecich, jak np.:
  - a) podłączenie dodatkowych kabli,
  - b) emitowanie przez urządzenie dodatkowych sygnałów świetlnych, dźwiękowych lub innych nietypowych sygnałów.

2. Przedmiotów, w których zauważono ww. zmiany - nie wolno dotykać.

3. Pracownik niezwłocznie informuje przełożonego lub służbę portiersko-ochronną o zmianach, o których mowa w pkt. 1 i zabezpiecza pomieszczenie przed dostępem innych osób oraz znakuje je kartką z napisem „**Niebezpieczeństwo**”.

4. W takiej sytuacji kierujący akcją może wydać decyzję ewakuacji osób z zagrożonego obiektu przed przybyciem Policji.

5. Sprawdzenia ciągów komunikacyjnych obiektów (korytarze, klatki schodowe, hole, windy) oraz pozostałych pomieszczeń ogólnodostępnych (WC, pomieszczenia gospodarcze, piwnice, strych) dokonuje służba portiersko-ochronna wraz z pracownikami obsługi administracyjnej obiektów zgodnie z opracowanym planem przeszukiwania obiektów.

6. Wykonując powyższe czynności należy zachować spokój, aby nie dopuścić do przejawów paniki.

Rozdział IV – Sposób postępowania z podejrzanymi przesyłkami

1. Przed otwarciem przesyłki należy ją sprawdzić, dokonując oceny czy należy ją traktować jako przesyłkę podejrzaną, wyróżniającą się poprzez tak charakterystyczne cechy jak:

- 1) nie otemplowana przesyłka od nieznanego nadawcy;
- 2) nadmiernie wysoka opłata pocztowa;
- 3) ręcznie, niedbale wpisany adres;
- 4) oznaczenie adresata w sposób niewłaściwy;
- 5) umieszczony tylko tytuł, bez imiennego wskazania adresata;
- 6) błędnie napisane, powszechnie znane słowa i określenia;
- 7) opakowanie przetłuszczone, zabarwione, lub nasączone substancją zapachową;

- 8) brak adresu zwrotnego;
- 9) dodatkowy lub niespotykany materiał chroniący zawartość przesyłki opakowanej w sposób odmienny jak np.: taśmy oklejające przesyłkę, siatka, żyłki, ramki wzdłuż krawędzi koperty,
- 10) nieuzasadnione i niespodziewane oznakowanie napisami typu np.: „do rąk własnych”; „poufne”, „dostarczyć osobiście”.

2. Przesyłkę podejrzanych nie wolno otwierać, oraz poddawać żadnym gwałtownym ruchom np.: nie wolno nimi rzucać ani wstrząsać.

3. Przesyłkę podejrzaną należy umieścić w worku foliowym, szczelnie zamknąć i ostrożnie umieścić na stabilnym podłożu.

4. Jeżeli nie ma worka foliowego, przesyłkę podejrzaną należy ostrożnie umieścić na stabilnym podłożu, a następnie delikatnie przykryć innymi dostępnymi materiałami (np. ubraniem, papierem, folią), zwracając szczególną uwagę by nie spowodować jej zgniecenia lub innego uszkodzenia.

5. Po zabezpieczeniu przesyłki podejrzaney, w pomieszczeniu gdzie została ona ujawniona należy zamknąć okna, wyłączyć systemy wentylacji i zabezpieczyć drzwi w taki sposób, aby zminimalizować wymianę powietrza z innymi pomieszczeniami.

6. Pracownik niezwłocznie informuje przełożonego lub służbę ochrony, o przesyłce podejrzaney i zabezpiecza tak pomieszczenie, aby żadna inna osoba nie miała do niego dostępu i znakuje je kartką z napisem „Niebezpieczeństwo”.

7. Do pomieszczeń oznakowanych napisem „Niebezpieczeństwo”, bezwzględnie nie wolno wchodzić.

8. Pracownicy, którzy spostrzegli i ujawnili w danym pomieszczeniu przesyłkę podejrzaną, o której mowa w ust. 1 są zobowiązani do oczekiwania na dalsze polecenia w miejscu wskazanym przez kierownika.

9. Pracownik, który miał fizyczny kontakt z podejrzaną przesyłką, winien jak najszybciej, w zależności od sytuacji umyć ręce lub skorzystać z prysznica stosując tylko mydło.

10. Pracownik, który ujawnił przesyłkę podejrzaną zobowiązany jest unikać kontaktu z innymi osobami oraz niezwłocznie sporządzić listę osób, które miały kontakt z przesyłką.

Rozdział V - Sposób postępowania z substancjami niewiadomego pochodzenia

1. W przypadku ujawnienia substancji niewiadomego pochodzenia, jak np. rozsypujący się z przesyłki proszek, wyciekająca z bagażu ciecz, należy nieznaną substancję zabezpieczyć poprzez przykrycie jej materiałem hamującym rozprzestrzenianie się (np. wykorzystując ubranie, papier, folię).

2. Dokonując zabezpieczenia, należy unikać kontaktu z substancją.

3. Po dokonaniu zabezpieczenia, do podejrzaney substancji nie wolno się zbliżać.

4. Po zabezpieczeniu substancji, w pomieszczeniu gdzie doszło do jej ujawnienia należy zamknąć okna, wyłączyć systemy wentylacji i zabezpieczyć drzwi w taki sposób, aby zminimalizować wymianę powietrza z innymi pomieszczeniami.

5. Pracownik niezwłocznie informuje przełożonego lub służbę ochrony, o ujawnionej substancji i zabezpiecza miejsce ujawnienia przed dostępem innych osób, i znakuje je kartką z napisem „Niebezpieczeństwo”.

6. Do pomieszczeń oznakowanych napisem „Niebezpieczeństwo”, bezwzględnie nie wolno wchodzić.

7. Pracownicy, którzy spostrzegli i ujawnili w danym pomieszczeniu substancję niewiadomego pochodzenia, są zobowiązani do oczekiwania na dalsze polecenia w miejscu wskazanym przez kierownika.

8. Pracownik, który miał fizyczny kontakt z substancją, winien jak najszybciej, w zależności od sytuacji umyć ręce lub skorzystać z prysznica stosując tylko mydło.

9. Pracownik, który ujawnił substancję zobowiązany jest unikać kontaktu z innymi osobami oraz niezwłocznie sporządzić listę osób, które miały kontakt z substancją.

10. Po przybyciu właściwych służb, bezwzględnie należy stosować się do ich zaleceń.

2. W przypadku rozpylenia w pomieszczeniu substancji niewiadomego pochodzenia

należy:

- 1) zamknąć wszystkie okna w pomieszczeniu;
- 2) wyłączyć systemy wentylacyjne;
- 3) opuścić pomieszczenie;
- 4) zabezpieczyć drzwi w sposób minimalizujący wymianę powietrza (np. wykorzystując ubranie, papier, gazety, płachtę folii, koc).

12. Pracownik niezwłocznie informuje przełożonego lub służbę ochrony, o rozpyleniu substancji i zabezpiecza miejsce gdzie doszło do rozpylenia przed dostępem innych osób, i znakuje je kartką z napisem „*Niebezpieczeństwo*”.

13. Do pomieszczeń oznakowanych napisem „*Niebezpieczeństwo*”, bezwzględnie nie wolno wchodzić.

14. Pracownicy, którzy spostrzegli i ujawnili w danym pomieszczeniu substancję niewiadomego pochodzenia, są zobowiązani do oczekiwania na dalsze polecenia w miejscu wskazanym przez przełożonego.

15. Pracownik, który miał fizyczny kontakt z rozpyloną substancją, winien jak najszybciej, w zależności od sytuacji umyć ręce lub skorzystać z prysznica stosując tylko mydło.

16. Pracownik, który ujawnił rozpylenie substancji zobowiązany jest unikać kontaktu z innymi osobami oraz niezwłocznie sporządza listę osób, które miały kontakt z rozpyloną substancją.

Rozdział VI – Sposób postępowania w przypadku ataku bezpośredniego

1. W przypadku ataku bezpośredniego, jeśli znalazłeś się wśród zakładników należy:

- 1) bezzwłocznie wykonywać polecenia napastnika;
- 2) nie robić gestów zwracających uwagę napastnika;
- 3) nie zadawać pytań, nie patrzeć w oczy napastnikom;
- 4) okazywać napastnikowi posłuszeństwo;
- 5) współpracować z napastnikiem w każdy żądany przez niego sposób;
- 6) pytać zawsze o pozwolenie, np. gdy chcesz wstać lub otworzyć torbę;
- 7) na żądanie napastników oddaj im przedmioty osobiste;
- 8) powstrzymać się od działań dla napastnika prowokujących;
- 9) zapamiętać szczegóły dotyczące porywaczy i otoczenia - może to pomóc w uwolnieniu pozostałych zakładników oraz identyfikację porywaczy przy aresztowaniu;
- 10) jeżeli jest to możliwe, zająć w pomieszczeniu pozycję jak najdalej od okien i drzwi.

2. W przypadku szturmów jednostek specjalnych paść na podłogę, ochraniając głowę, oczy i drogi oddechowe, a ponadto należy:

- 1) słuchać rozkazów i instrukcji grupy antyterrorystycznej i nie zabierać jej czasu na zadawanie zbędnych pytań;
- 2) nie trzeć oczu w przypadku użycia gazów łzawiących;
- 3) w razie strzelaniny położyć się na ziemi lub schować się za jakimś przedmiotem;
- 4) nie uciekać z obiektu, dopóki nie zostanie wydany rozkaz wyjścia, gdyż możesz być uznany za terrorystę;
- 5) w chwili uwolnienia wychodzić sprawnie, nie należy zatrzymywać się dla zabrania rzeczy osobistych, gdyż może istnieć ryzyko wybuchu lub pożaru;

Rozdział VII - Akcja rozpoznawczo – neutralizacyjna

1. Po przybyciu do obiektu policyjnej grupy interwencyjnej, Dyrektor Generalny Urzędu lub upoważniona osoba ze składu Zespołu Kierowania przekazuje jego dowódcy wszelkie informacje dotyczące wyglądu i lokalizacji zagrożenia.

2. Dowódca grupy interwencyjnej przejmuje dowodzenie nad akcją. Administrator obiektu zobowiązany jest do udzielania w/w wszelkiej niezbędnej pomocy.

3. W przypadku, gdy nie ogłoszono ewakuacji, na wniosek dowódcy grupy interwencyjnej, Dyrektor Generalny Urzędu zarządza ewakuację poprzez nakazanie wyemitowania odpowiedniego sygnału.

4. Zakres ewakuacji z obiektów Urzędu uzależniony będzie od skali występującego zagrożenia

5. **Po ogłoszeniu ewakuacji** należy opuścić pomieszczenie, zabierając rzeczy osobiste (torebki, siatki, nesesery itp.). Opuszczając pomieszczenie drzwi zostawiamy otwarte z kluczami w zamku drzwi.

6. Identyfikacją, rozpoznaniem i neutralizacją zlokalizowanych źródeł zagrożenia może zająć się wyłącznie wyspecjalizowana jednostka Policji.

7. Dowódca grupy kierujący akcją, po zakończeniu działań przekazuje protokolarnie obiekt jego administratorowi – wzór protokołu stanowi **Załącznik nr 3**.

Rozdział VIII – Postanowienia końcowe

W celu zminimalizowania skutków ewentualnego zagrożenia zaleca się wprowadzenie daleko idących środków bezpieczeństwa ze szczególnym uwzględnieniem:

- 1) nie pozostawiania pomieszczeń służbowych otwartych bez nadzoru;
- 2) nie pozostawiania w tych pomieszczeniach bez nadzoru jakichkolwiek osób nie będących pracownikami Urzędu;
- 3) zwracania szczególnej uwagi na niezidentyfikowane paczki, pakunki, torby pozostawione w pomieszczeniach urzędu bez jakiegokolwiek nadzoru. W przypadku zauważenia podejrzanych przedmiotów należy natychmiast powiadomić bezpośredniego przełożonego, w porozumieniu z nim odpowiednie służby ratownicze, a następnie w uzgodnieniu ze służbami ratowniczymi dokonać ewakuacji pracowników z pomieszczeń Urzędu w wyznaczone miejsca zbiórki, zgodnie planem ewakuacji zatwierdzonym przez Dyrektora Generalnego Urzędu;
- 4) zwracania szczególnej uwagi na osoby zachowującą się nerwowo, chaotycznie lub osoby, o których wiadomo, że weszły do urzędu z pakunkiem a opuściły go bez niego;
- 5) dokonywania wyrywkowych kontroli miejsc użyteczności publicznej takich jak ubikacje, piwnice i inne w celu ujawnienia osób podejrzanych lub pozostawionych przez nich niezidentyfikowanych pakunków;
- 6) natychmiastowego powiadamiania bezpośrednich przełożonych lub służby ochrony o zauważonych nieprawidłowościach;
- 7) zachowania spokoju w przypadku wystąpienia zagrożenia lub jego symptomów, w celu uniknięcia ewentualnej paniki, która może spotęgować skutki zagrożenia i doprowadzić do utraty życia, uszczerbku na zdrowiu lub uszczerbku mienia.

„Wzór druku zgłoszenia na Policję”

Powiadamiając policję należy podać:

Treść zgłoszenia:

.....
.....
.....
.....
.....

Data i godzina zgłoszenia.....

Płeć, wiek, głos i język osoby zgłaszającej o podłożeniu ładunku.....

.....
.....

Odgłosy w tle rozmowy.....

.....
.....

Inne spostrzeżenia.....

.....
.....
.....

Imię, nazwisko, stopień funkcjonariusza policji przyjmującego zgłoszenie

.....
.....
.....

Imię, nazwisko, stanowisko pracownika dokonującego zgłoszenie na policję

.....
.....

**„Wzór notatki z przeprowadzonej rozmowy
z informującym o podłożeniu materiału wybuchowego lub innym
źródle zagrożenia”**

Data i godzina z przeprowadzonej rozmowy .....

Treść rozmowy:

.....
.....
.....
.....
.....

Gdzie i w jakim celu został podłożony ładunek wybuchowy.....

.....
Sposób i czas aktywacji ładunku.....
.....
.....

żądania informującego.....

.....
Sposób wystawiania się informującego.....

Sposób posługiwania się językiem polskim oraz intonacja głosu informującego

.....
.....

Dźwięki towarzyszące w tle.....

.....
Inne spostrzeżenia.....

.....
.....

Imię, nazwisko, stanowisko pracownika sporządzającego notatkę.....

.....
.....

PROTOKÓŁ Nr .....

z dnia .....

z przeprowadzonej akcji rozpoznawczo – neutralizacyjnej

W godzinach od ..... do ..... przeprowadzono akcję rozpoznawczo –
neutralizacyjną w .....

1. Odpowiedzialny za wykonanie rozpoznania

.....
.....

2. Zakres przeprowadzonego rozpoznania:

.....
.....
.....
.....

3. Wyniki i wnioski z wykonanego rozpoznania:

.....
.....
.....
.....

4. Obiekt /teren/ po zakończeniu rozpoznania przekazano o godzinie

.....
.....

Dowódca rozpoznania Przyjmujący obiekt

Uwagi:.....

.....
.....
.....

ZASADY POSTĘPOWANIA**W SYTUACJI ZAGROŻENIA SUBSTANCJAMI NIEBEZPIECZNYMI**

Współczesne zakłady przemysłowe z racji produkcji, przetwarzania, magazynowania i transportu niebezpiecznych substancji chemicznych stwarzają potencjalne zagrożenie dla zagrożenie życia lub zdrowia ludzi lub środowiska. Skażenia mogą nastąpić na skutek błędu człowieka w eksploatacji urządzeń technicznych, awarii nośników substancji toksycznych lub terrorystycznej działalności. Rozprzestrzenianie się i zasięg zagrożeń w przyziemnej warstwie atmosfery zależy głównie od kierunku i prędkości wiatru, a także temperatury powietrza, infrastruktury miasta i ukształtowania terenu.

Na kierunku przesuwania się obłoku gazowego najpierw następuje szybki wzrost, a następnie wyraźny spadek stężeń gazu. Jeżeli znane są zasady postępowania, możliwym jest podjęcie skutecznych środków ochronnych jeszcze przed osiągnięciem wartości stężenia powodującego podrażnienia dróg oddechowych.

Najczęstszą przyczyną uwolnień substancji niebezpiecznych są:

- 1) awarie i katastrofy w obiektach przemysłowych;
- 2) wypadki cystern kolejowych oraz autocystern;
- 3) rozszczelnienie rurociągów przemysłowych.

Z **oceny zagrożenia Miasta Bydgoszczy** wynika, że obiekty Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy przy ul. Jagiellońskiej 3 i ul. Konarskiego 1-3 znajdują się w strefie bezpośredniego zagrożenia od SN. Szczególne niebezpieczeństwo stwarzają:

- 1) **Chlor** wykorzystywany jest w następujących jednostkach gospodarczych:
  - **Miejskie Wodociągi i Kanalizacja Spółka z o.o.** ul. Toruńska 103. W stacji wodociągowej „Czyżkówko” znajduje się 3 Mg chloru ciekłego. Uwalnianie się chloru przez 50 minut (w ilości 10 kg / min.) spowoduje powstanie strefy zagrożenia o promieniu **2500 m**,
  - **ZACHEM Zakłady Chemiczne S.A.** ul. Wojska Polskiego 65. W Zakładzie Syntezy, zbiornikach i cysternach kolejowych przechowywane jest 5,3 Mg chloru. Uwalnianie się chloru przez 30 minut spowoduje powstanie strefy zagrożenia o promieniu **4020 m**;
- 2) **Fosgen** wykorzystywany jest w zakładach:
  - **ZACHEM Zakłady Chemiczne S.A.** ul. Wojska Polskiego 65. W Zakładzie Syntezy przechowywany jest fosgen w ilości 0,43 Mg. Uwalnianie się fosgenu przez 30 minut spowoduje powstanie strefy zagrożenia o promieniu **2.350 m**;
- 3) **Różne substancje chemiczne:**
  - **Zakłady Chemiczne NITRO-CHEM S.A.** ul. Wojska Polskiego 65 – strefa zagrożenia o promieniu **12.210 m**.

Zdarzenia niosące ze sobą zagrożenia dla życia i zdrowia pracowników przebywających w obiektach Urzędu, a związane z uwolnieniem materiałów niebezpiecznych i toksycznych środków przemysłowych mogą nastąpić w:

- 1) **transporcie kołowym** gdzie substancje niebezpieczne mogą być przewożone przez Bydgoszcz całą dobę ulicami: Brzechwy, Fordońska, Glinki, Grunwaldzką, Inowrocławską, Kielecką, Kobaltową, Koronowską, Kruszwicką, Kujawską, Niziny, Nowotoruńską, Skarżyńskiego, Skośną, Podmiejską, Srebrną, Szubińską, Toruńską, Twardzickiego, Wiejską, Wojska Polskiego, Żwirki i Wigury, natomiast ulicami Al. Wyszyńskiego, Armii Krajowej, Bernardyńskiej, Dworcową, Dźwigową, Focha, Fordońską, Fredry, Gajową, Grudziądzką, **Jagiellońską**, Konduktorską, Królowej Jadwigi, Kujawską –w godzinach od 18⁰⁰ do 12⁰⁰. Najczęściej przewożone są paliwa płynne w cysternach o pojemności przekraczającej 7 m³ oraz skroplone gazy i mieszaniny węglowodorów gazowych. Ponadto ww. ulicami mogą być przewożone takie media jak: ług sodowy (dotychczasowa średniorocznie przewożona ilość to 3900 Mg), dwunitrotoluen (13700 Mg), toluenodwuwizocyjanin (9000 Mg), kwas solny (3500

Mg), trójnitoluen (100 Mg), formaldehyd (200 Mg), siarczan żelazowy (2100 Mg), podchloryn sodu (400 Mg), toluilenodwuamina (16900 Mg), materiały wybuchowe (100 Mg), epichlorohydryna (5000 Mg), których uwolnienie może spowodować powstanie **strefy zagrożenia o promieniu 4,5 km od miejsca zdarzenia**;

- 2) **transportie kolejowym** gdzie substancje niebezpieczne mogą być transportowane przez Bydgoszcz liniami kolejowymi, których łączna długość wynosi 38 km, a przebiegają one przez stacje: Bydgoszcz Zachód, Bydgoszcz Główna, Bydgoszcz Leśna, Bydgoszcz Bielawy, Bydgoszcz Brdyujście, Bydgoszcz Żółwin, Bydgoszcz Emilianowo (stacja przeładunkowa). Ilość średniorocznie przewożonych koleją substancji niebezpiecznych to około 1080 cystern, a transportuje się takie media jak: epichlorohydryna, kwas solny, ług sodowy, chlorek alilu, nitroza, propylencyklomit, kwas siarkowy, toluen, dwutlenek węgla, chlor, dwunitrotoluen, kwas siarkowy (oleum), oktan etylu, amoniak. Pojemność największych cystern stosowanych w transporcie kolejowym wynosi 61 m³, a **maksymalny zasięg stref zagrożenia wynosi 6 km od linii kolejowych lub miejsc przeładunku**.

Działania SN na organizm żywy zależy od wielu czynników takich jak:

- 1) rodzaj substancji niebezpiecznej;
- 2) droga przenikania do organizmu,
- 3) dawka (stężenie);
- 4) właściwości fizykochemiczne;
- 5) przemiany jakim ulegają w organizmie;
- 6) podatność organizmu na zatrucia.

Przenikanie substancji niebezpiecznej do organizmu może nastąpić przez:

- 1) **drogi oddechowe** – głównie gazy, opary cieczy lub ciał stałych. Tą drogą następuje zatrucie w ilości 90 - 95%;
- 2) **powierzchnie skóry** – głównie ciała stałe i ciecze a także niektóre gazy i pary łączące się z wilgocią skóry człowieka, wywołujące działanie drażniące i inne. Takie przypadki mają miejsce przede wszystkim przy bezpośrednim zetknięciu się z daną substancją, zwykle przez polanie powierzchni ciała;
- 3) **przewód pokarmowy** – ciała stałe, ciecze, nielicznych przypadkach gazy i opary – możliwe przy niedostatecznej higienie osobistej, przypadkowe albo wynikające z działań samobójczych.

Pojazdy samochodowe przewożące substancje niebezpieczne są oznakowane pomarańczowymi prostokątnymi tablicami z czarnymi napisami cyfrowymi, oznaczającymi rodzaj niebezpiecznej substancji według międzynarodowych oznaczeń, umieszczonych z przodu i tyłu pojazdu : (w liczniku nr rozpoznawczy niebezpieczeństwa, w mianowniku nr substancji wg wykazu ONZ).

33
1203

benzyna

266
1017

chlor

268
1005

amoniak

1. Sygnał alarmu o skażeniach środkami chemicznymi lub biologicznymi nadawany jest:

- 1) za pomocą syren (przez 3 minuty przerywany dźwięk - 10 sekund głos syreny, 25 sekund przerwy, 10 sekund syrena, 15 sekund przerwy...);
- 2) za pośrednictwem radia, telewizji i radiowęzłów lub pojazdów wyposażonych w megafony;
- 3) za pomocą komunikatów nadawanych przez środki łączności oraz przez patrole policji, straży pożarnych, ratownictwa chemicznego lub innych służb porządkowych.

SPOSOBY OGŁASZANIA ALARMÓW		SPOSOBY ODWOŁANIA ALARMÓW	
Za pomocą syren	Przy pomocy rozgłośni radiowych, ośrodków telewizji	Za pomocą syren	Przy pomocy rozgłośni radiowych, ośrodków telewizji
Dźwięki trwające 10 sekund powtarzane przez 3 minuty: czas trwania przerwy między dźwiękami 25-30 sekund	Powtarzana trzykrotnie zapowiedź słowna: UWAGA! UWAGA! Ogłaszam alarm o skażeniach ..... podać rodzaj skażenia dla	Dźwięk ciągle trwający 3 minuty	Powtarzana trzykrotnie zapowiedź słowna: UWAGA! UWAGA ! Odwołuję alarm o skażeniach dla .....

2. Stosować się ściśle do poleceń nadawanych w komunikatach i rozpowszechnionych przez siły ratownicze i porządkowe.

3. W przypadku zagrożenia SN całkowite bezpieczeństwo zapewnia zorganizowana ewakuacja przeprowadzona przed wystąpieniem zagrożenia.

4. Ewakuować należy się zawsze w kierunku prostopadłym do kierunku wiatru wiejącego w przyziemnej warstwie atmosfery.

5. Nie podejmować żywiołowej, nieskoordynowanej ewakuacji, a szczególnie wtedy, gdy w grę wchodzi bezpieczeństwo większej ilości osób.

6. Jeżeli wystąpienie zagrożenia nie było poprzedzone sygnałem alarmowym i nie zorganizowano akcji ratowniczej, a ewakuacja indywidualna jest niebezpieczna, należy się schronić w budynkach mieszkalnych (użyteczności publicznej) i stosować się do poniższych zaleceń:

- 1) zamknij szczelnie drzwi, okna, otwory wentylacyjne i inne;
- 2) wyłącz urządzenia elektryczne;
- 3) włącz odbiornik radiowy na stację lokalną i stosuj się do przekazywanych komunikatów, instrukcji i poleceń;
- 4) chroń drogi oddechowe, w tym celu przygotuj wilgotne tampony, na wypadek przeniknięcia gazu toksycznego do wnętrza;
- 5) pozostań wewnątrz budynku. W przypadku, gdy istnieje niebezpieczeństwo skażenia chlorem, udaj się na wyższe kondygnacje. W przypadku amoniaku kieruj się do pomieszczeń, położonych na niskich kondygnacjach.
- 6) powiadom o zagrożeniu najbliższe otoczenie.

ZASADY POSTĘPOWANIA NA WYPADEK POŻARU

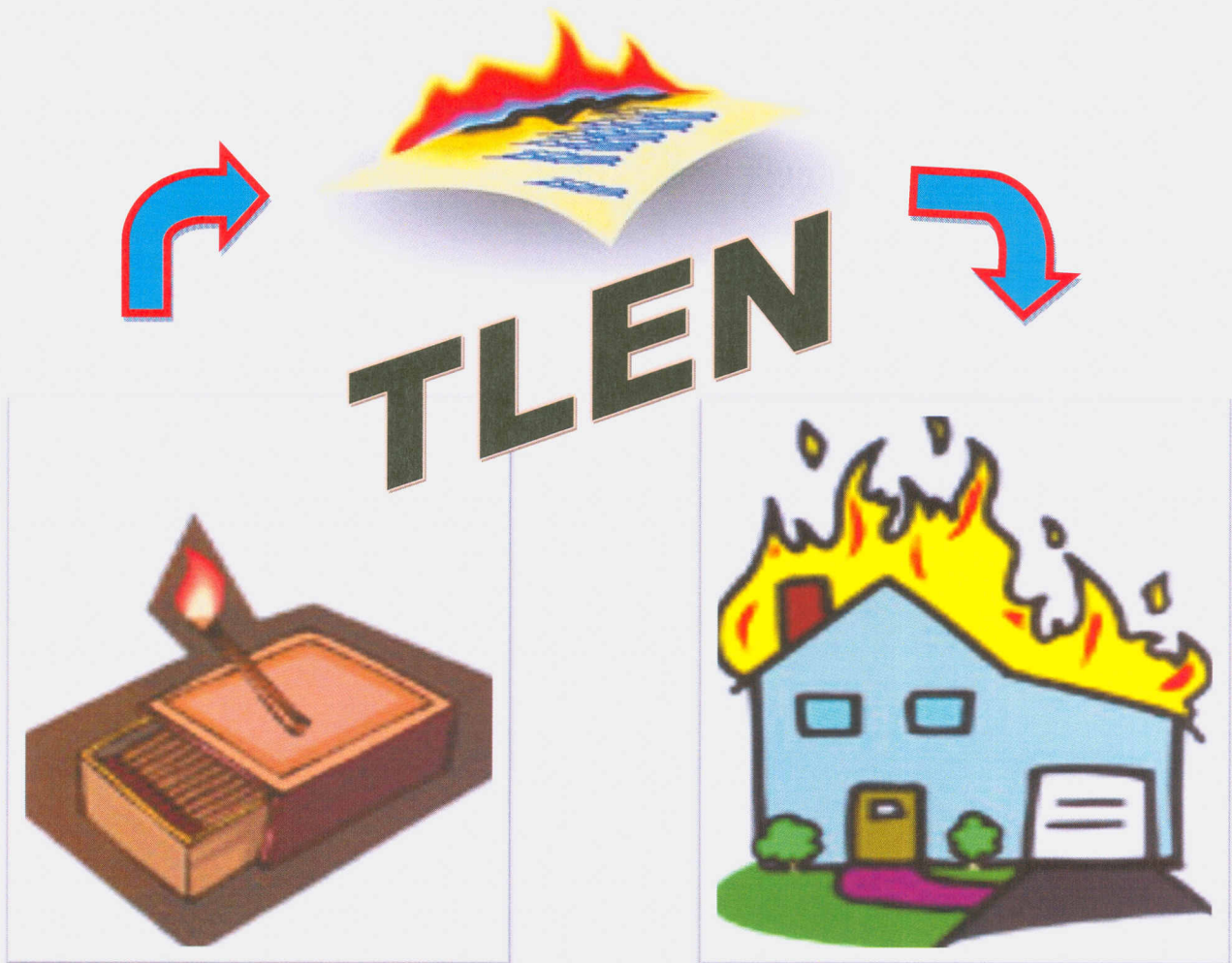
Warunki powstania Pożaru

Pożar jest to niekontrolowany proces spalania w miejscu do tego nieprzeznaczonym, powoduje straty materialne i stwarza zagrożenie dla zdrowia i życia ludzi.

Spalanie jest to proces gwałtownego utleniania materiału palnego, któremu towarzyszy wydzielanie ciepła.

Na proces spalania rzutują trzy czynniki:

- materiał palny,
- utleniacz (tlen w powietrzu),
- bodziec energetyczny, który zainicjuje spalanie.

Zagrożenia powstające podczas pożaru.

- Brak tlenu.
- Wysoka temperatura.
- Gęsty dym utrudniający widoczność.
- Żrące, drażniące i trujące gazy/pary:
  - dwutlenek węgla, tlenek węgla (CO_2 , CO),
  - gazy nitrozowe, amoniak, wodorotlenek,
  - żrące lub powodujące korozję pary kwasów, powstające w czasie spalania tworzyw sztucznych.

Skutki korzystania z wind:

- zaczadzenie,
- zatrucie gazami pożarowymi,
- dostanie się w ciąg bardzo gorącego powietrza, co może spowodować dotkliwe poparzenia lub nawet śmierć.

1. Podstawowym obowiązkiem pracowników w razie zauważenia pożaru lub jego symptomów (silnego zadymienia, nagrzania powierzchni, zapachu spalenizny itp.) jest:

- 1) natychmiastowe zaalarmowanie osób znajdujących się w strefie zagrożenia w sposób nie powodujący paniki;
- 2) jednoczesne zaalarmowanie **Straży Pożarnej Nr alarmowy 998** oraz powiadomienie bezpośrednich przełożonych (służby ochrony tel. wew. 7200, 7201, Dyrektora Generalnego Urzędu).

2. Po uzyskaniu telefonicznego połączenia ze Strażą Pożarną należy **spokojnym i opanowanym głosem** podać:

- 1) gdzie się pali – dokładny adres, nazwa obiektu, instytucji, piętro na którym powstał pożar (np. pali się budynek Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego na ul. Jagiellońskiej 3);
- 2) co się pali (np. pali się w pomieszczeniu magazynowym w piwnicy);
- 3) czy istnieje zagrożenie życia ludzi (np. w podpiwniczeniu pracuje ok. 15 ludzi na terenie obiektu znajdują się pracownicy łącznie ok. 260 osób);
- 4) jakie pomieszczenia są bezpośrednio zagrożone pożarem (np. bezpośrednio zagrożone są sąsiednie pomieszczenia, w całym budynku panuje zadymienie);
- 5) podać swoje nazwisko i numer telefonu z którego dokonano zgłoszenia (np. dzwonił/nazywam się Andrzej Kowalski jestem pracownikiem technicznym, dzwonię z telefonu nr 3497200).

Słuchawkę należy odłożyć dopiero po otrzymaniu potwierdzenia o przyjęciu zgłoszenia przez Straż Pożarną. Należy chwilę odczekać przy telefonie na ewentualne sprawdzenie zgłoszenia.

3. Łącznie z alarmowaniem należy podjąć działania w celu gaszenia pożaru w zarodku i ewakuacji osób bezpośrednio zagrożonych.

4. Kierowanie działaniami do czasu przybycia jednostek straży pożarnej obejmuje Dyrektor Generalny Urzędu, a w razie jego nieobecności osoba go zastępująca.

5. Kierujący działaniami powinien w pierwszej kolejności:

- 1) upewnić się o powiadomieniu Straży Pożarnej;
- 2) wyznaczyć osobę, która stanie przed obiektem i wskaże dojeżdżającym jednostkom straży pożarnej dokładne miejsce pożaru;
- 3) jeżeli jest to konieczne zarządzić ewakuację ludzi z części lub z całego obiektu.

W przypadku prowadzenia ewakuacji **nie wolno** przerywać akcji gaszenia pożaru.

W CZASIE PROWADZENIA DZIAŁAŃ NALEŻY PRZESTRZEGAĆ NASTĘPUJĄCYCH ZASAD:

- 1) **w pierwszej kolejności ratować zagrożone życie ludzi;**
- 2) jeżeli zachodzi taka potrzeba wyłączyć główny wyłącznik prądu – nie wolno gasić wodą, a więc także gaśnicami pianowymi urządzeń elektrycznych pod napięciem;
- 3) nie otwierać - bez wyraźnej potrzeby - drzwi i okien do pomieszczeń objętych pożarem, ponieważ dopływ powietrza sprzyja rozprzestrzenianiu się ognia;
- 4) wchodząc do pomieszczeń objętych pożarem zachować szczególną ostrożność, w zadymieniu poruszać się w pozycji pochylonej lub na czworakach, utrzymywać bezpośredni kontakt ze stałym elementem budowlanym np. ze ścianą;
- 5) aby gaszenie za pomocą podręcznego sprzętu gaśniczego było skuteczne należy podejść możliwie blisko źródła ognia i podać środek gaśniczy bezpośrednio na palący się materiał;
- 6) z najbliższego otoczenia ognia, jeżeli to możliwe, usunąć materiały palne w celu ograniczenia rozprzestrzeniania się pożaru;
- 7) po ugaszeniu pożaru należy starannie dogasić tłące się materiały.

Po przybyciu na miejsce pożaru jednostek straży pożarnej osoba dotychczas kierująca akcją powinna poinformować dowódcę przybyłych jednostek podjętych dotychczas czynnościach.

CO WARTO WIEDZIEĆ !!!!!

1. Przed przystąpieniem do likwidacji pożaru w obiektach z urządzeniami elektrycznymi i gazowymi bezzwłocznie należy wyłączyć dopływ prądu i gazu.
2. Jeśli jest to możliwe, należy też jak najszybciej ewakuować ludzi z miejsc, gdzie ogień może bezpośrednio lub pośrednio zagrozić ich zdrowiu lub życiu.
3. Podstawową zasadą gaszenia pożaru jest odcięcie dostępu powietrza podsycającego palenie się, co się uzyskuje poprzez szczelne pozamykanie drzwi i okien oraz zatkanie wszelkich otworów w ścianach odgradzających ognisko pożaru.
4. Równie ważne jest odcięcie pożaru od materiałów palnych znajdujących się w sąsiedztwie źródła ognia.
5. Kolejną zasadą jest dążenie do obniżenia temperatury środowiska pożarowego przez stosowanie właściwych środków gaśniczych. Ważne jest też dotarcie możliwie blisko źródła ognia i atakowanie żaru (zarzewia), a nie płomieni.
6. Najlepiej czynić to od strony (kierunku) rozszerzania się pożaru, potem trzeba go otoczyć lub wypierać w miejsca, gdzie nie ma przedmiotów palnych. Gaszenie pożaru powinno odbywać się z poziomu równego lub wyższego, ponieważ umożliwia obserwowanie skuteczności działania środka gaśniczego.
7. Płonące firanki lub zasłony należy zerwać z karniszy i gasić na podłodze. Odzież i bieliznę gasi się również na podłodze.
8. Meble, ściany, okładziny polewa się wodą. Trzeba zawsze pamiętać, że gaszenie pożaru jest działaniem niebezpiecznym, wymagającym ostrożności i dyscypliny.
9. Pożar w budynku lub pomieszczeniu udaje się ugasić za pomocą podręcznego sprzętu i środków gaśniczych tylko wtedy, gdy do gaszenia przystąpi się natychmiast, a podjęte przedsięwzięcia szybko zmniejszają jego zasięg aż do całkowitej likwidacji.

Jak posługiwać się podręcznym sprzętem gaśniczym

Zasady użycia gaśnic.

Do gaszenia najlepsze i najwygodniejsze w użyciu są gaśnice. Mają one na swojej obudowie wyraźne i duże oznaczenia literowe świadczące o tym, do gaszenia jakiego rodzaju pożaru są przeznaczone:

A - ciała stałe pochodzenia organicznego, przy spalaniu których występuje zjawisko żarzenia (drewno, papier itp.)

B - ciecze palne i substancje stałe topniejące wskutek ciepła (benzyna, rozpuszczalniki, smoła, topiące się tworzywa sztuczne)

C - gazy palne (gaz miejski i ziemny, acetylen, propan-butan)

D - metale lekkie np. aluminium, magnez, sód

E - pożary z grup ABC lub D występujące w obrębie urządzeń pod napięciem

F - oleje i tłuszcze w urządzeniach kuchennych

Do gaszenia każdego z nich należy używać odpowiednich środków

Do pożarów z grupy:

- 1) **A** - używana jest woda, piana gaśnicza, proszek gaśniczy, dwutlenek węgla;
- 2) **B** - odpowiednio piana gaśnicza, proszek gaśniczy, dwutlenek węgla, halon;
- 3) **C** - proszek gaśniczy, dwutlenek węgla, halon;

- 4) **D** - specjalne gaśnice proszkowe;
- 5) **E** - proszek gaśniczy, dwutlenek węgla, halon;
- 6) **F** - piana gaśnicza,

Zastosowanie gaśnic

ZAKRES STOSOWANIA ŚRODKÓW GAŚNICZYCH		
Grupa pożaru	Rodzaj palącego się materiału	Typy gaśnic
	Pożary ciał stałych pochodzenia organicznego, przy spalaniu których obok innych zjawisk powstaje zjawisko żarzenia np.: drewno, papier, węgiel, tekstylia, tworzywa sztuczne.	do gaszenia pożarów grupy A (w których występuje zjawisko spalania żarowego np. drewna, papieru, tkanin) stosuje się gaśnice płynowe lub pianowe .
	Pożary cieczy palnych i substancji stałych, topiących się wskutek ciepła wytwarzającego się podczas pożaru np.: benzyna, tłuszcze, smoła, farby olejne.	do gaszenia pożarów grupy B (cieczy palnych i substancji stałych, topiących się np. benzyn, alkoholi,) stosuje się zmiennie gaśnice płynowe, pianowe, śniegowe, proszkowe .
	Pożary gazów np.: acetylen, butan, metan, propan, wodór, gaz ziemny i miejski.	do gaszenia pożarów grupy C (gazów palnych np. propanu, acetyleny, gazu ziemnego) stosuje się gaśnice śniegowe, proszkowe .
	Pożary metali np.: aluminium sól, potas, lit, magnez i ich związki.	do gaszenia pożarów grupy D (metali lekkich np. magnezu, sodu, litu, potasu) stosuje się gaśnice proszkowe .
	Pożary oleju i tłuszczu w urządzeniach kuchennych najczęściej powstających w restauracjach, stołówkach, barach.	do gaszenia pożarów grupy F (tłuszczów i olejów w urządzeniach kuchennych) stosuje się gaśnice pianowe, śniegowe .
indeksem E	Pożary poszczególnych grup ABCDF występujących w obrębie urządzeń elektrycznych pod napięciem.	do gaszenia pożarów poszczególnych grup z indeksem E (urządzeń elektrycznych pod napięciem i innych materiałów znajdujących się w pobliżu tych urządzeń) stosuje się zmiennie gaśnice śniegowe, proszkowe .

PRZY GASZENIU NALEŻY PAMIĘTAĆ O NASTĘPUJĄCYCH ZASADACH:

- 1) większość pożarów zaczyna się od małego ognia. Z wyjątkiem wybuchów nad ogniem zwykle można zapanować, jeżeli tylko w ciągu dwóch pierwszych minut użyjemy poprawnie odpowiedniego typu i wielkości gaśnicy;
- 2) gaśnica powinna posiadać ważny atest wydany przez odpowiednią instytucję;
- 3) przenośna gaśnica może uratować życie poprzez ugaszenie małego ognia lub zatrzymania jego rozprzestrzeniania do momentu przyjazdu Straży Pożarnej. Przed przystąpieniem do gaszenia małego ognia upewnij się czy wszyscy ludzie są poza budynkiem. Ważnym jest, aby ktoś zadzwonił po Straż Pożarną. Jeżeli ogień zacznie rozprzestrzeniać się lub odcinać twoją drogę ucieczki wycofaj się natychmiast;
- 4) powinieneś wiedzieć jak użyć gaśnicy bez tracenia czasu na czytanie instrukcji podczas nagłego wypadku. Pamiętaj, że gaśnica powinna podlegać systematycznej kontroli oraz być napełniana po każdym jej użyciu;

GASZENIE

- 5) wyrwij zawleczkę. Pozwoli to na odblokowanie gaśnicy;
- 6) skieruj dyszę (końcówkę wylotową) bezpośrednio na źródło ognia. Jeżeli wycelujesz w płomień (co jest często kuszące), środek gaśniczy przeleci przez nie i nic nie pomoże. Nie uda Ci się w ten sposób ugasić ognia;
- 7) naciśnij ręczkę lub dźwignię, aby uwolnić środek gaśniczy;
- 8) omiataj strumieniem środka gaśniczego źródło ognia dopóki ogień nie zgaśnie. Pamiętaj, aby zaczynać gaszenie w bezpiecznej odległości od ognia stopniowo zbliżając się w miarę przygasania. Po ugaszeniu zwróć uwagę, czy ogień nie powstaje na nowo. Jeżeli to konieczne użyj gaśnicy ponownie;
- 9) większość gaśnic powinno się używać w wyżej opisany sposób. Jednak nie wszystkie. Przeczytaj i postępuj według instrukcji na twojej gaśnicy. **Jeżeli masz jakiegokolwiek wątpliwości odnośnie tego czy powinieneś gasić - nie rób tego. Opuść miejsce zagrożenia zamykając za sobą drzwi!!**
- 10) zapytaj w najbliższej jednostce Straży Pożarnej o szkolenie oraz możliwość praktycznego przetrenowania użycia gaśnicy przenośnej.

Wodą gasimy: materiały stałe pochodzenia organicznego, które podczas pożaru żarzą się np. meble, papier, wykładziny, firanki.

Wodą nie gasimy: urządzeń elektrycznych oraz palących się cieczy

Kiedy nie podejmować się gaszenia ognia:

- ✚ jeżeli ogień może zablokować Ci drogę ucieczki;
- ✚ jeżeli ogień rozprzestrzenia się za szybko;
- ✚ jeżeli typ i rozmiar gaśnicy jest zły (np. nie jest przeznaczona do gaszenia danego rodzaju ognia);
- ✚ jeżeli ogień jest za duży;
- ✚ jeżeli nie wiesz jak użyć gaśnicy.

Gaśnice dzielimy również ze względu na sposób magazynowania czynnika wyrzucającego środek gaśniczy, na:

typ X - gaśnice będące pod stałym ciśnieniem, czynnik wyrzucający i środek gaśniczy znajdują się w tym samym zbiorniku.

Gaśnice tego typu uruchamiamy w sposób następujący:

- 1) wyciągnąć zabezpieczenie;
- 2) wyjąć wąż z uchwytu i skierować na źródło ognia - nacisnąć dźwignię;

typ Z - gaśnice w których czynnik wyrzucający środek gaśniczy znajduje się w oddzielnym zbiorniku, zwanym też nabojem.

Gaśnice tego typu uruchamiamy w sposób następujący:

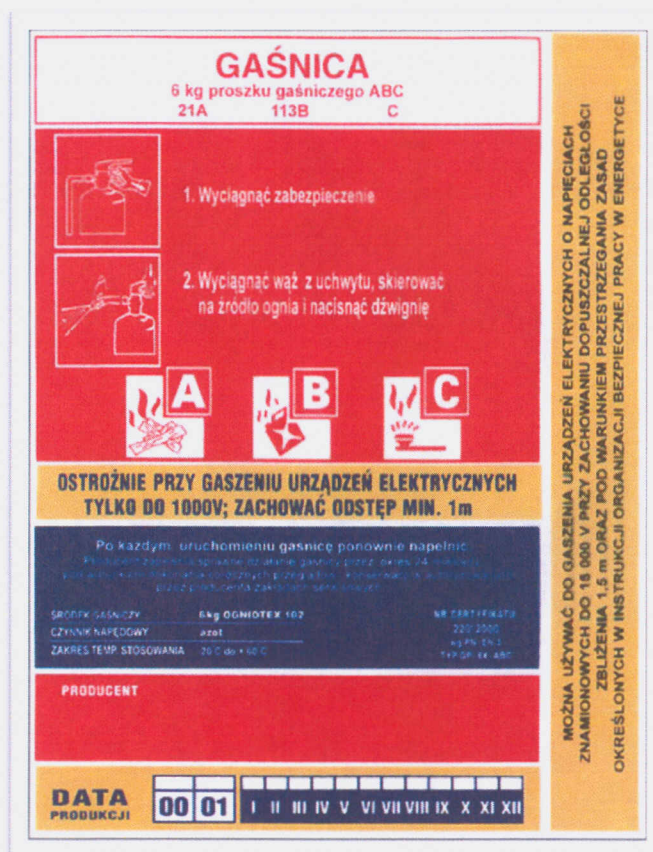
- 1) wyjąć zawleczkę;
- 2) nacisnąć dźwignię zaworu, zwolnić ją odczekać 3 sek.
- 3) nacisnąć dźwignię ponownie, strumień proszku skierować na źródło pożaru.

URUCHOMIENIE GAŚNICY PIANOWEJ :

- 1) wciśnięcie zbijaka,
- 2) odczekanie 5 sekund,
- 3) otwarcie zaworu prądownicy dźwignią;

Każda gaśnica posiada pole opisowe na którym najważniejsze informacje dotyczą:

- informacji o zastosowanym środku gaśniczym,
- wielkości napełnienia gaśnicy,
- oznaczenia grupy pożarów, do których przeznaczona jest gaśnica,
- instrukcji obsługi w postaci rysunków i opisów,
- informacji dot. możliwości gaszenia urządzeń pod napięciem.

Czynnikiem gaśniczym, który wypełnia zbiornik gaśnicy może być:

- proszek gaśniczy - P
- piana gaśnicza - W
- dwutlenek węgla - S

GAŚNICA PROSZKOWA GP-4X-ABC

Gaśnica znajduje szczególne zastosowanie w obiektach użyteczności publicznej, magazynach i garażach.

Służy do gaszenia grupy pożarów typu:

GAŚNICA PIANOWA GWG-2X-AF

Gaśnica plynowa GWG-2x AF znajduje szczególne zastosowanie w kuchniach, stołówkach i restauracjach.

Służy do gaszenia grupy pożarów typu:

GAŚNICA PIANOWA GW-6x AB/T

Duże zastosowanie również w obiektach użyteczności publicznej.

Służy do gaszenia grupy pożarów typu:

Hydrant wewnętrzny

Hydrant wewnętrzny jest to zawór zainstalowany na specjalnej sieci wodociągowej obudowany szafką i wyposażony w wąż pożarniczy i prądownicę. Może być o średnicy 25 lub 52mm. Ma on zastosowanie do lokalizacji pożarów w zarodku wszędzie tam gdzie jako środek gaśniczy stosuje się wodę.

Sposób użycia hydrantu jest następujący:

- ✚ otworzyć drzwiczki szafki sprawdzić czy podłączony jest wąż i prądownica,
- ✚ rozwinąć odcinek węża w całości unikając zagięć i załamań,
- ✚ skierować strumień wody na miejsce pożaru.

Obsługę hydrantu powinny stanowić dwie osoby, jedna obsługuje prądownicę a druga obsługuje zawór hydrantowy dawkując ilość wody. Wodą nie gasimy urządzeń pod napięciem elektrycznym oraz w ich obrębie jak również innych substancji, które z wodą tworzą gazy palne.

ZASADY GASZENIA OGNIĄ ZA POMOCĄ PODRĘCZNEGO SPRZĘTU GAŚNICZEGO

	Dobrze	Źle
GAŚ OGIEŃ W KIERUNKU WIATRU (Z WIATREM).		
PALĄCE SIĘ POWIERZCHNIE GAŚ ROZPOCZYNAJĄC OD BRZEGU.		
POŻARY SUBSTANCJI KAPIĄCYCH I PŁYNNYCH GAŚ STRUMIENIEM SKIEROWANYM OD GÓRY DO DOŁU		
POŻARY ŚCIAN GAŚ STRUMIENIEM SKIEROWANYM OD DOŁU DO GÓRY		
STOSUJ WYSTARCZAJĄCĄ LICZBĘ GAŚNIC - NIGDY JEDNĄ PO DRUGIEJ		
ZWRACAJ UWAGĘ NA MOŻLIWOŚĆ PONOWNEGO ROZPALENIA SIĘ OGNIĄ		
NIGDY NIE WIESZAJ GAŚNIC PO ICH UŻYCIU NA STAŁE MIEJSCE. NAJPIERW NALEŻY ZŁECIĆ ICH PONOWNE NAPEŁNIENIE		

GASZENIE PALĄCEGO SIĘ NA CZŁOWIEKU UBRANIA

Człowiek na którym pali się ubranie najczęściej będzie biegł, uciekał. Jeśli zdarzy się, że jesteśmy świadkiem takiego zdarzenia, bezwzględnie należy go przewrócić twarzą do ziemi. Zabezpieczymy go w ten sposób przed bardzo groźnym wchłonięciem ognia do płuc i poparzeniem dróg oddechowych.

Płonącą odzież najlepiej ugasić przykrywając ją kocem gaśniczym. W przypadku jego braku należy poszkodowanego nakryć jakimkolwiek kocem lub innym, dużym i grubym kawałkiem materiału. W ostateczności można ugasić palącą się odzież wodą. Nakrywając człowieka, na którym pali się odzież, należy koc lub jakąkolwiek inną płachtę kłaść „od siebie”, przydeptując jej brzeg. Taki sposób nakrywania zabezpieczy przed oparzeniami osobę gaszącą. Następnie należy spod materiału usunąć powietrze (dociskając płachtę do ratowanego lub go w nią zawijając). Nie wolno gasić palącej się odzieży na człowieku machając znad głowy kurtką czy czymś podobnym. W ten sposób sami możemy ulec oparzeniom, powodując tylko rozdmuchiwanie ognia i uzyskując skutek odwrotny do zamierzonego. Jeśli dysponujemy tylko kurtką, odzież na poszkodowanym należy gasić tłumiąc ogień i przesuwając kurtkę (bez podnoszenia) od głowy w kierunku nóg.

**ZATRZYMAJ
SIĘ !**

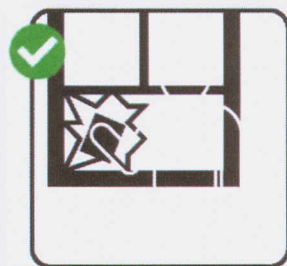
POŁÓŻ SIĘ !

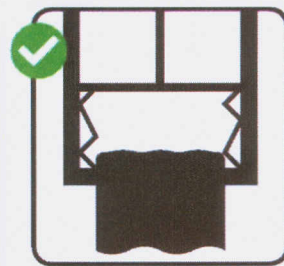
**PRZETACZAJ
SIĘ !**

Jeśli wyjścia ewakuacyjne są zablokowane...

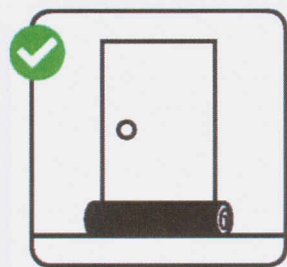
Jeśli nie możesz otworzyć drzwi – wybij szybę w dolnym rogu. Zabezpiecz ostre krawędzie ręcznikiem lub częścią garderoby.

Jeśli znajdujesz się na parterze lub na pierwszym piętrze, postaraj się wydostać przez okno. Użyj wykładziny aby zamortyzować upadek i opuść się po ścianie budynku. **Nie skacz!**

Jeśli nie można wydostać się na zewnątrz, zbierz wszystkie osoby w jednym pokoju. W pokoju powinien znajdować się telefon. Rozłóż wykładzinę wokół drzwi, aby dym nie przedostawał się do środka.

**Pamiętaj
w czasie pożaru nie korzystaj z
windy**

ZASADY POSTĘPOWANIA NA WYPADEK KATASTROFY BUDOWLANEJ

Katastrofa budowlana - to niezamierzone, gwałtowne zniszczenie obiektu lub jego części.

Przyczynami katastrofy budowlanej mogą być:

- 1) błędy przy projektowaniu i w czasie wykonawstwa;
- 2) nieodpowiednie warunki eksploatacji;
- 3) przypadki losowe takie jak: wybuchy, pożary, wstrząsy sejsmiczne, huragany, tapnięcia, urwiska, powodzie.

Katastrofy budowlane najczęściej powodowane są:

- 1) wybuchami gazu,
- 2) obsunięciem stropów lub nadwężeniem ważnych elementów konstrukcyjnych budynków, tapnięciami.

W przypadku ogłoszenia ewakuacji lub opuszczając budynek:

- 1) wyłącz urządzenia podłączone do prądu;
- 2) zabierz ze sobą ważne dokumenty;
- 3) **zadbaj o to, aby pomieszczenie, w którym przebywasz opuścili wszyscy współpracownicy;**
- 4) zachowaj szczególną ostrożność - uwaga na stropy, klatki schodowe;
- 5) o ile nie możesz opuścić budynku drzwiami wyjściowymi przez klatkę schodową z powodu zagrożenia lub innych przeszkód, podejmij próbę - jeśli to możliwe - ewakuacji przez okno,.

Gdy nie masz możliwości opuszczenia budynku:

Podejść do okna i nawoływać pomocy lub wywieść w oknie biały obrus lub część garderoby – jako znak dla ratowników, że potrzebujesz pomocy.

Gdy jesteś unieruchomiony (przysypany):

nawoływać pomocy, stukaj w lekkie elementy metalowe – ułatwi ratownikom lokalizację.

Gdy opuściłeś budynek:

- 1) powiadom kierującego akcją ratowniczą o osobach sąsiadach pokoi, którzy zostali jeszcze w pomieszczeniach budynku, oraz o współpracownikach, którzy aktualnie i na pewno przebywają poza miejscem pracy np. wyjścia służbowe;
- 2) jeśli posiadasz informacje pomocne w akcji ratowniczej, przekaz je niezwłocznie służbie ratowniczej;
- 3) nie przeszkadzaj w pracy ratownikom;
- 4) nie wracaj na miejsce katastrofy, ani nie wchodź do uszkodzonego wypadkiem budynku bez zezwolenia służb budowlanych, które określą, czy takie wejście jest bezpieczne;
- 5) o ile doznałeś obrażeń (jesteś ranny), zgłoś się do punktu pierwszej pomocy medycznej;
- 6) dalej postępuj zgodnie z zaleceniami kierującego akcją ratowniczą.

Gdy byłeś świadkiem katastrofy budowlanej niezwłocznie powiadom Staż Pożarną, Policję, Pogotowie Ratunkowe.

ZASADY POSTĘPOWANIA NA WYPADEK KATASTROFY ZAPORY KORONOWSKIEJ

Olbrzymie masy wody Zalewu Koronowskiego, znajdujące się za zaporą ziemną o szerokości 300m stanowią dwójakiego rodzaju zagrożenie powodziowe. Zbiornik w Pieczyskach o powierzchni 1560ha i pojemności 82mln m³ wody usytuowany jest na wysokości 81,5m n.p.m., co daje wyniesienie nad miastem Bydgoszczą około 51,5m (poziom wody rzeki Brdy na dolnym progu śluzy Miejskiej to 30,05m n.p.m.).

I. W przypadku natychmiastowej, pilnej potrzeby obniżenia poziomu wody w zalewie, następuje tzw. „kontrolowany zrzut wody”. Wielkość przepływu wody uwarunkowana jest możliwością jej przepływu przez jazy elektrowni w Smukale i maksymalnie może osiągnąć 200m³/sek. Działanie takie spowoduje powstanie rozlewiska rzeki Brdy o szerokości od 80 do 250m po obu stronach jej koryta. Wstrzymana zostanie praca ujęcia wody „Czyżkówko”, zatopieniu ulegną tereny rolno -działkowe osiedli Janowo, Piaski, Jachcice, Czyżkówko, Okole. Podtopiona zostanie Bydgoska Wenecja, oraz **z prawej strony rzeki ulice:** Nadrzeczna, Mennica, Stary Rynek, Grodzka, Babia Wieś, ogródki działkowe przy Toruńskiej, Sporna, Spadowa i okolice, **a z lewej strony koryta rzeki ulice:** Marszałka Focha, **Jagiellońska**, Oksywska, Dźwigowa, Portowa i przyległe. Uszkodzone mogą zostać przeprawy mostowe na ulicach M. Focha, Mostowej, Bernardyńskiej, Kard. S. Wyszyńskiego, Nowołęczyskiej, a także śluza Miejska nr 2 i jazy w rejonie Wyspy Młyńskiej.

II. W przypadku przerwania zapory - z opracowania Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej „Określenie skutków awarii budowli piętrzącej w wyniku rozprzestrzeniania się fali wodnej – zbiornik Koronowo” wynika, że w przypadku wyrwy w zaporze o szerokości 80m czoło fali powstałej w wyniku katastrofy dotrze do Koronowa w ciągu 10-15 min., a do **Bydgoszczy 90-120 minut**. Kulminacyjna fala o wysokości 6,5 - 7,5m ponad linię brzegową rzeki i średniej **prędkości około 5,5m/sek.**, spowoduje zatopienie terenu miasta o **szerokości od 700 do 1500m** i powierzchni **3600ha**, zamieszkałych przez około **100 tys. ludzi**, zniszczenie wszystkich przepraw przez rzekę, jazów na Wyspie Młyńskiej i w Czersku Polskim, śluzy Nr2, w Czersku Polskim i śluzy Nr1 w Brdziejcu oraz kilkaset mniejszych i większych zakładów pracy.

Na lewobrzeżnej części miasta wody rzeki Brdy osiągną ulice: Palmową, Okrężną, Piaski, Saperów, Kapielową, Żeglarską, **Dworcową**, Piotra Skargi, Moniuszki, Karłowicza, Swarzewską,

Startową, Inwalidów, dworzec kolejowy Bydgoszcz Wschód oraz ul. Pod Wiaduktem, Kapliczną, Witebską, Wyszogrodzką, Nad Wisłą, Promenadę i Rybaki.

Z prawej strony rzeki zatopiony zostanie obszar do ulic: Opławiec, Siedleckiej, Byszewskiej, Śląskiej, Ronda Grunwaldzkiego, Poznańskiej, Wały Jagiellońskie i Toruńskiej. Zagrożone zatopieniem będzie osiedle Łęgnowo-Wieś. Zniszczone zostanie ujęcie wody „Czyżkówko”, wszystkie przeprawy mostowe i budowle hydrotechniczne od śluzy po tor regatowy. Podtopiona zostanie skarpa pola odkładczego popiołów z elektrociepłowni przy ul. Toruńskiej (na wysokości Zakładów Przemysłu Gumowego „STOMIL”).

Zasięg katastrofalnego zatopienia

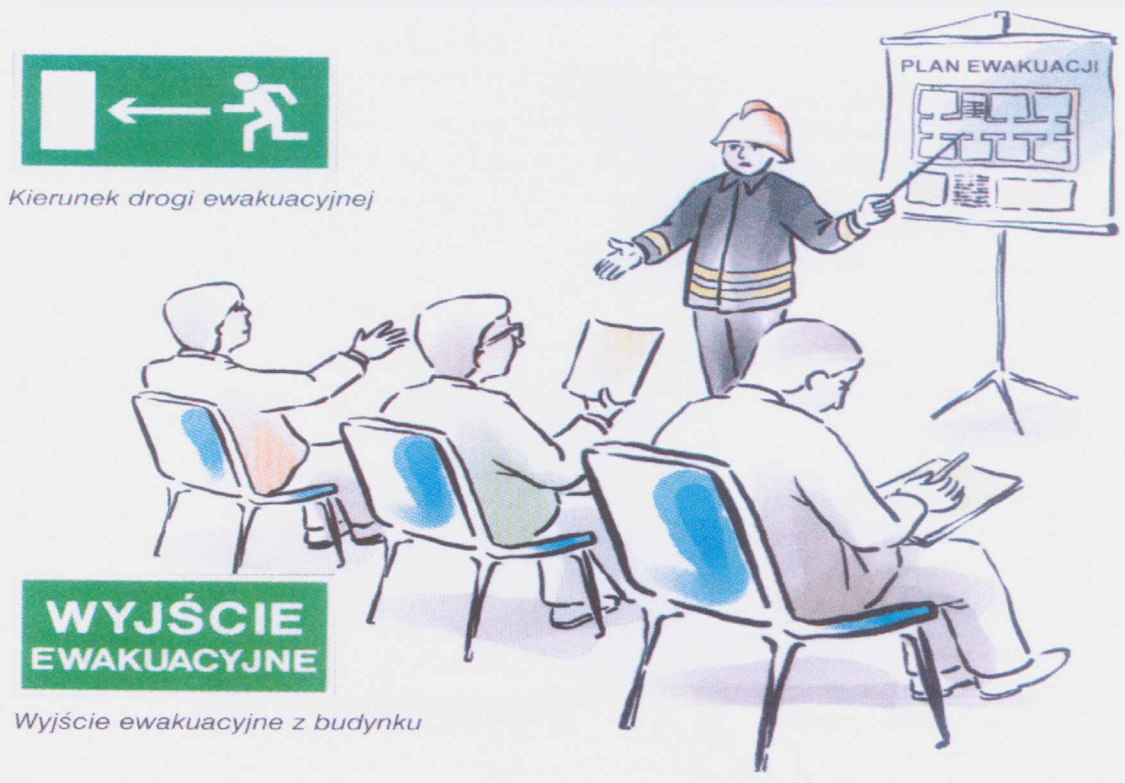
W przypadku informacji o awarii „Zapory Koronowskiej” należy:

- 1) stosować się do poleceń przełożonych;
- 2) włączyć radio na częstotliwościach rozgłośni regionalnych (Radio PIK – 100,1 MHz, Radio ELITA – 92,1 MHz, Radio ESKA – 94,4 MHz, Radio BLUE-FM – 103,5 MHz, Radio Plus – 101,2 MHz, w celu odebrania komunikatów informujących o zagrożeniu i sposobach postępowania;
- 3) przenieść wartościowy sprzęt i dokumentację na wyższe piętra budynku;
- 4) wyłączyć wszystkie urządzenia elektryczne;
- 5) sprawdzić poprawność zamknięcia drzwi i okien na niższych kondygnacjach;
- 6) być przygotowanym do natychmiastowej ewakuacji w wyznaczone rejony.

ZASADY EWAKUACJI

Procedurę ewakuacji uruchamia się w przypadku zagrożenia:

- 1) **pożarowego** - tylko w przypadku gwałtownego rozprzestrzeniania się ognia i niemożności prowadzenia akcji ratowniczo - gaśniczej przy pomocy podręcznego sprzętu gaśniczego. W przypadku powstania pożaru w obiekcie zasady i szczegółowy tryb postępowania określa "Instrukcja Bezpieczeństwa Pożarowego" dla tego obiektu;

- 2) **zamachem terrorystycznym** (informacja o podłożeniu ładunku wybuchowego lub innego materiału stanowiącego zagrożenie dla życia lub zdrowia pracowników);
- 3) **wybuchem gazu** spowodowanym awarią instalacji gazowej;
- 4) **skażeniem toksycznymi środkami przemysłowymi** (jeżeli czas dojścia obłoku skażonego powietrza jest większy od 15 minut);
- 5) **powodzią** (zatonienie);
- 6) **katastrofą budowlaną**.

Ewakuację z budynku należy podjąć po ocenie przez kierującego akcją ratowniczą (zarządzającego obiektem), czy rzeczywiście istnieje taka potrzeba. Podstawowym obowiązkiem wszystkich osób przebywających w budynku w przypadku powstania zagrożenia, jest współpraca oraz bezwzględne podporządkowanie się poleceniom kierującego akcją ratowniczą, który do czasu przybycia jednostek Państwowej Straży Pożarnej musi zorganizować ewakuację ludzi i mienia. Osoby nie biorące udziału w akcji ratowniczej powinny ewakuować się najkrótszą oznakowaną drogą ewakuacyjną poza strefę objętą pożarem lub na zewnątrz budynku.

Celem ewakuacji ludzi jest zapewnienie osobom szybkiego i bezpiecznego opuszczenia strefy zagrożonej lub objętej pożarem.

Do celów ewakuacji ludzi służą korytarze - poziome drogi ewakuacji i klatki schodowe - pionowe drogi ewakuacyjne z których istnieje możliwość bezpośredniego wyjścia na zewnątrz. Drogi i wyjścia ewakuacyjne oznakowane muszą być pożarniczymi tablicami informacyjnymi zgodnie z PN - 92/N - 01256/02 "Znaki Bezpieczeństwa – Ewakuacja".

Ewakuacja ludzi z części lub z całego obiektu zarządza kierujący akcją ratowniczo - gaśniczą. W przypadku zaistnienia pożaru lub innego zagrożenia budynku lub jego części, osoby nie biorące udziału w akcji ratowniczej powinny opuścić strefę zagrożenia. Osoby opuszczające strefę zagrożenia kierują się do najbliższego wyjścia służącego celom ewakuacji zgodnie z oznakowaniem.

W czasie prowadzenia ewakuacji zabronione jest:

- 1) dokonywanie jakichkolwiek czynności mogących wywołać panikę;
- 2) przechodzenie w kierunku przeciwnym do kierunku ewakuacji;
- 3) zatrzymywanie się lub tamowanie ruchu w inny sposób.

Osoby ewakuowane muszą podporządkować się poleceniom kierującego akcją ratowniczą oraz osobom prowadzącym ewakuację: ratownicy, pracownicy służby portiersko-ochronnej, członkom ZRO. Poza ewakuacją ludzi niejednokrotnie zachodzi konieczność ewakuacji mienia.

Celem ewakuacji mienia jest zabezpieczenie cennych przedmiotów oraz ważnych dokumentów przed zniszczeniem lub uszkodzeniem w przypadku pożaru lub innego zagrożenia. Ewakuowane przedmioty i dokumenty należy umieszczać tak aby nie były narażone na zniszczenie lub uszkodzenie. Działania ewakuacyjne muszą być prowadzone w sposób skoordynowany, nie powodujący utrudnień w innych działaniach. Kierujący działaniami powinien wstępnie określić pomieszczenia, z których należy wynieść mienie. Do pomieszczeń, z których należy ewakuować mienie w pierwszej kolejności, jeśli istnieje taka możliwość bez narażenia życia i zdrowia zalicza się:

- 1) pomieszczenia bezpośrednio zagrożone pożarem, w których jest źródło ognia;
- 2) pomieszczenia sąsiednie (w pionie i w poziomie) - możliwość rozprzestrzeniania się pożaru lub uszkodzenia przez działanie wysokiej temperatury i gazów popożarowych (dymu);
- 3) pomieszczenia pod palącym się pomieszczeniem narażone na możliwość zalania w czasie akcji gaśniczej.

Decyzja o ewakuacji

Decyzję o ogłoszeniu alarmu pożarowego i rozpoczęciu ewakuacji podejmuje Dyrektor Generalny, Kujawsko - Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego lub osoba przez niego upoważniona. Dyrektorzy wydziałów lub instytucji dzierżawiących pomieszczenia w poszczególnych budynkach odpowiedzialni są za przebieg ewakuacji podległych komórek organizacyjnych do czasu przejęcia dowodzenia przez dowódcę akcji ratowniczo-gaśniczej Państwowej Straży Pożarnej. Alarm o niebezpieczeństwie powinien być ogłoszony za pomocą dźwiękowego systemu ostrzegawczego, telefonów, tuby rozgłoszeniowej lub kurierów. Każda osoba opuszczająca pomieszczenia powinna sprawdzić czy w pomieszczeniach sąsiednich nie przebywają ludzie.

Należy podjąć decyzję o natychmiastowej ewakuacji z pomieszczenia:

- w którym powstał pożar lub w którym występuje duże zadymienie,
- mającego jedno wyjście na drogę ewakuacyjną,
- położonego obok pomieszczenia, w którym powstał pożar.

Kierowanie ewakuacją

Ewakuacja prowadzona jest przez Dyrektora Generalnego Kujawsko - Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego lub osoby przez niego wyznaczone, a w odniesieniu do instytucji dzierżawiących pomieszczenia przez Kierowników tych instytucji. W czasie ewakuacji należy kierować się następującymi zasadami:

- powiadomienie o ewakuacji powinno mieć charakter stanowczy, a informacje powinny być przekazywane spokojnie, bez wprowadzania nerwowej atmosfery, nie pobudzania paniki,
- w pierwszej kolejności należy ewakuować osoby bezpośrednio zagrożone pożarem, wybuchem lub innym niebezpieczeństwem, a następnie z pomieszczeń zagrożonych pośrednio, tj. zlokalizowanych w sąsiedztwie,

- ewakuacja poziomymi i pionowymi drogami ewakuacyjnymi powinna odbywać się zgodnie z kierunkiem ewakuacji określonym przez znaki ewakuacyjne na stałe przymocowane do elementów budynku,
- zabronione jest wykorzystywanie wind do celów ewakuacji – ewakuację z wyższych kondygnacji należy prowadzić klatkami schodowymi;
- osoby znajdujące się na korytarzu poruszają się szybkim krokiem, lecz bez przebiegania i wyprzedzania osób znajdujących się przed nimi,
- nie wolno zatrzymywać się, ani poruszać w kierunku przeciwnym wyznaczonemu kierunkowi ewakuacji,
- osoby, które wchodzą na schody natychmiast schodzą w dół do wyjścia ,
- szybkość schodzenia należy dostosować do szybkości poruszania się osób schodzących poniżej,
- nie wolno podejmować prób przyspieszania schodzenia przez popychanie, wyprzedzanie i wydawanie okrzyków,
- w przypadku odcięcia możliwości wykorzystania wyznaczonego wyjścia ewakuacyjnego należy tak kierować strumień ewakuowanych osób do drugiego wyjścia, aby nie spowodować spiętrzenia przy opuszczaniu budynku, a tym samym nie doprowadzić do powstania paniki,
- w trakcie prowadzenia ewakuacji nie należy dopuścić do rozdzielenia grup opuszczających budynek, jak również należy zachować płynność ruchu strumienia ewakuowanych. Nie należy zatrzymywać się celem np. zobaczenia co się dzieje, itp.
- osoby ewakuowane należy kierować na zewnątrz w bezpiecznej odległości od budynku w miejsca koncentracji zaznaczone na planie sytuacyjnym celem sprawdzenia, czy wszystkie osoby się bezpiecznie ewakuowały,
- po zadymionych nie oświetlonych pomieszczeniach należy przyjmować pozycję pochylną (jak najbliższej podłogi) i poruszać się wzdłuż ścian oraz zabezpieczyć drogi oddechowe prostymi środkami (np. zmoczonym w wodzie materiałem),
- nie należy otwierać bez potrzeby drzwi do pomieszczeń, które mogą być objęte pożarem, ponieważ nagły dopływ powietrza sprzyja gwałtownemu rozprzestrzenianiu się ognia – otwierając drzwi do takich pomieszczeń należy chować się za ich ościeżnicą;
- równocześnie z ewakuacją ludzi należy prowadzić ewakuację najcenniejszego mienia oraz akcję gaśniczą przy użyciu podręcznego sprzętu gaśniczego.

3. Zachowanie się osób przebywających w budynku po ogłoszeniu decyzji o ewakuacji

Pracownicy:

- przerwanie pracy odbywającej się w obiekcie,
- zachowanie spokoju i rozważności,
- przystąpić do otwarcia wszystkich możliwych wyjść z budynku,
- wyłączenie spod napięcia wszystkich urządzeń i sprzętu elektrycznego,
- spokojnie i w miarę sprawnie opuszczać pomieszczenia zgodnie z kierunkami określonymi przez znaki ewakuacyjne do wyznaczonego miejsca ewakuacji, tj. na otwarty teren,
- sprawdzenie pomieszczeń zagrożonych odcięciem przez pożar lub gazami pożarowymi,
- zamknąć drzwi w pomieszczeniach w których powstał pożar lub zagrożonych pożarem w celu nie rozprzestrzeniania się pożaru (odcięcie dopływu tlenu),
- pozostawanie w dyspozycji kierującego akcją ratowniczo-gaśniczą,
- opuszczając pomieszczenia zamknąć drzwi, klucz pozostawić w zamku;

Osoby przebywające na terenie obiektów:

- zachować spokój i opanowanie,
- podporządkować się bezwzględnie poleceniom wydawanym przez kierującego akcją ratowniczo-gaśniczą,
- najkrótszą drogą zgodnie z oznaczonym kierunkiem ewakuacji umieszczonymi na drogach ewakuacyjnych opuścić teren obiektów.

POSTĘPOWANIE NA WYPADEK POŻARU

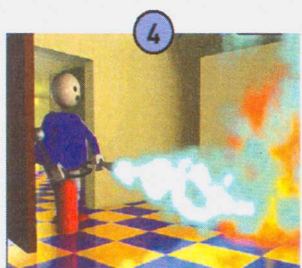
1 Bądź przygotowany, zapoznaj się z wyznaczonymi drogami ewakuacyjnymi.

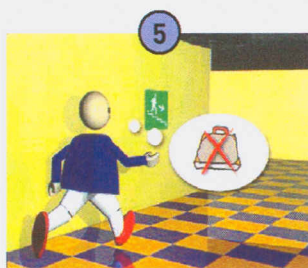
2 Jeżeli zauważysz dym, lub ogień, zamknij drzwi do zagrożonego obszaru, uruchom system alarmowy.

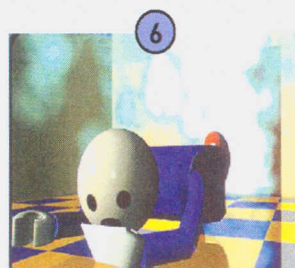
3 Zaalarmuj Straż Pożarną (tel. 998), lub Policję (tel. 997).

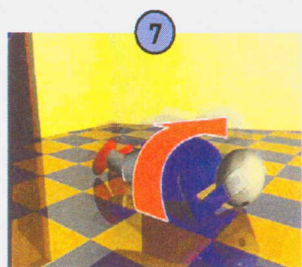
4 Użyj znajdujących się w pobliżu gaśnic. Skieruj strumień środka gaśniczego na palący się materiał.

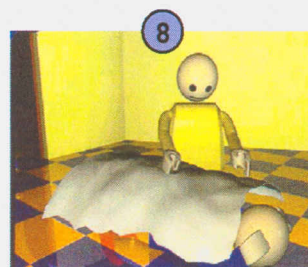
5 Ewakuuj się. Nie zwracaj po pozostawione rzeczy.

6 Jeżeli napotkasz gęsty dym schyl się, oddychaj przez zwilżoną chusteczkę.

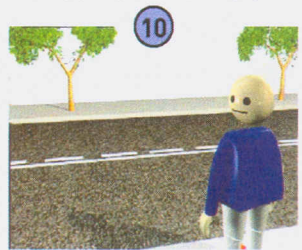
7 Jeżeli twoje ubranie zacznie się palić - nie biegnij. Połóż się na podłodze i obracając się, stłum płonącą odzież.

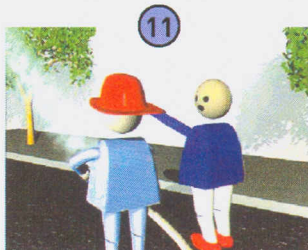
8 Użyj koca gaśniczego do gaszenia innych.

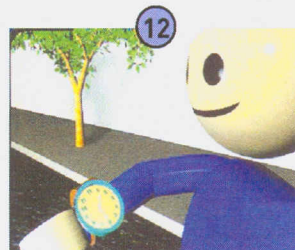
9 Nie korzystaj z wind w trakcie ewakuacji.

10 Opuść budynek, udaj się do punktu zbiórki, lub innego miejsca gdzie będziesz czuł się bezpieczny.

11 Poinformuj kierującego akcją ratowniczą o lokalizacji pożaru, lub o ewentualnych poszkodowanych.

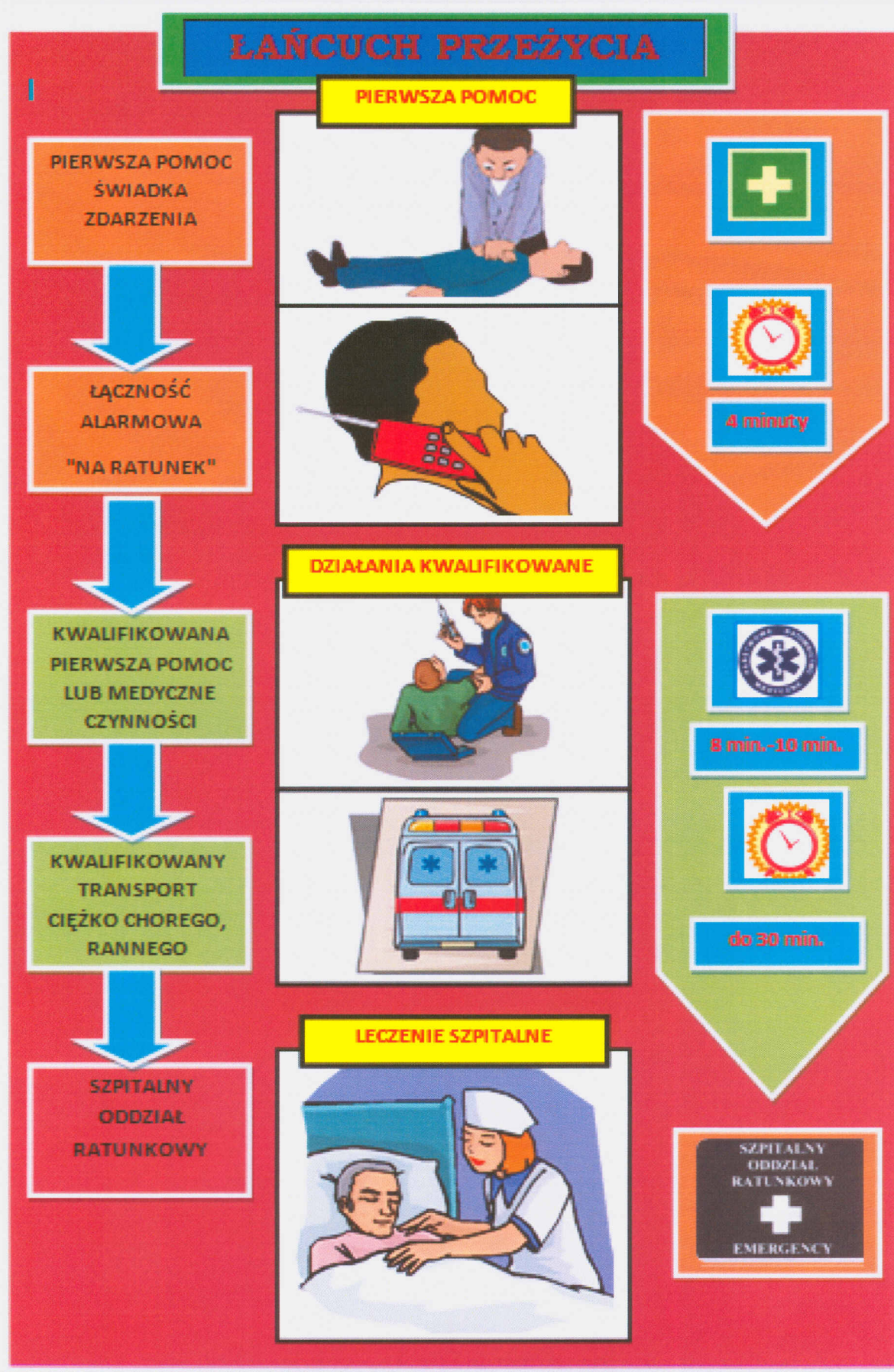
12 Pozostań w bezpiecznym miejscu do czasu zakończenia akcji ratowniczej.

Bądź spokojny, nie biegnij.

Drogi ewakuacyjne

ZASADY UDZIELANIA PIERWSZEJ POMOCY

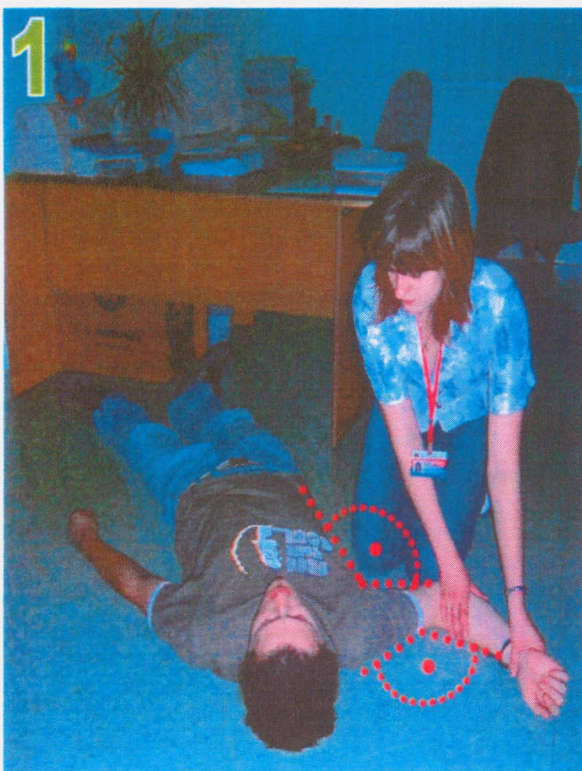
NIEPRZYTOMNOŚĆ

/brak świadomości/ to taki stan, w którym poszkodowany nie reaguje na bodźce zewnętrzne (np. gdy potrząśniemy go za ramiona i poprosimy, żeby otworzył oczy – nie zareaguje)

POZYCJA BEZPIECZNA

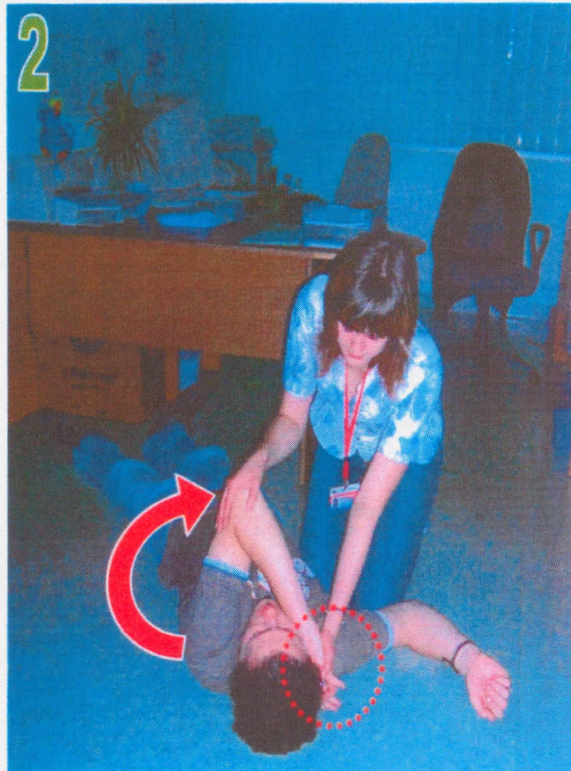
- ⇒ zapewnia drożność dróg oddechowych u nieprzytomnej osoby, która oddycha
- ⇒ umożliwia swobodny wypływ śliny i wymiocin z jamy ustnej

Układamy tak osobę, która jest nieprzytomna, ale ODDYCHA!

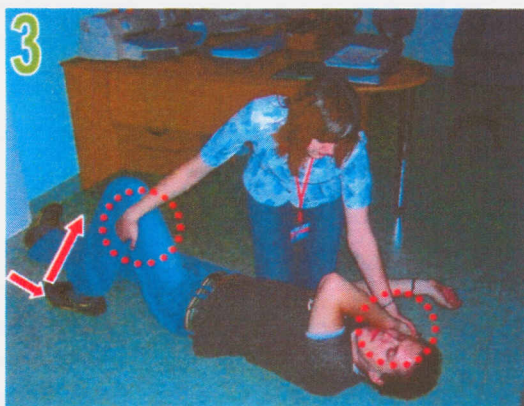
Uklęknij obok poszkodowanego i upewnij się, że ma wyprostowane obie nogi. Ułóż ramię, przy którym klęczysz pod kątem prostym do tułowia, a następnie zegnij je w stawie łokciowym pod kątem prostym, tak aby dłoń była skierowana ku górze.

(jeśli poszkodowany ma okulary – zdejmij je)

Przełóż drugie ramię poszkodowanego przez jego klatkę piersiową i przyłóż grzbiet jego dłoni do policzka, który znajduje się bliżej ciebie.

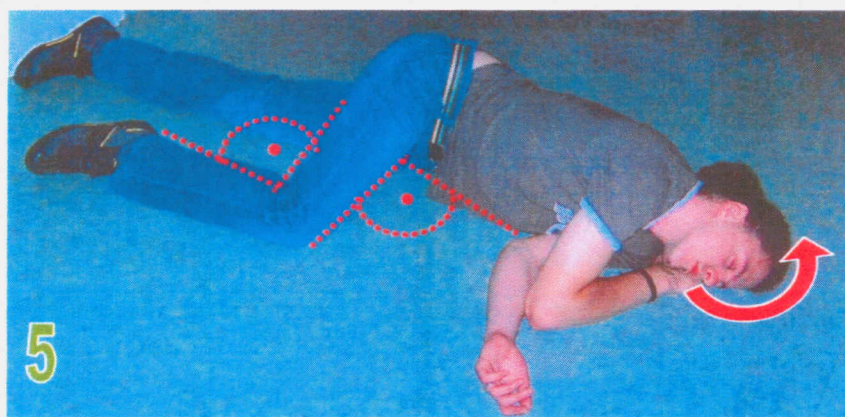
(możesz spleść swoją dłoń z jego dłonią)

3
Drugą ręką chwycić leżącą dalej nogę poszkodowanego, powyżej kolana, zegnij ją i pociągnij ku górze, tak by stopa nie odrywała się od podłoża.

4
Trzymając przyciśniętą dłoń do policzka poszkodowanego, pociągnij za zgiętą nogę, aby obrócić poszkodowanego na swoją stronę.

- 5
- ⇒ Leżąc wyżej noga poszkodowanego powinna być zgięta w biodrze i kolanie pod kątem prostym (zapobiega to obróceniu się poszkodowanego na twarz).
  - ⇒ Głowa poszkodowanego powinna być odchylona – wsunięta pod policzek dłoni utrzymuje odgięcie głowy (pozwala to zachować drożność dróg oddechowych).

**JEŚLI POSZKODOWANY PRZESTANIE ODDYCHAĆ
ROZPOCZNIJ RESUSCYTACJĘ KRAŻENIOWO - ODDECHOWĄ:**

PAMIĘTAJ O WEZWANIU POGOTOWIA RATUNKOWEGO ! (999 lub 112)

OMDLENIE jest to krótkotrwała, przemijająca utrata przytomności spowodowana nagłym rozszerzeniem naczyń. W wyniku tego zmniejsza się napływ krwi do mózgu i dochodzi do jego niedokrwienia.

Przyczyny omdlenia:

- ⇒ Silne, negatywne bodźce (np. widok krwi, nieprzyjemny zapach, lęk)
- ⇒ Ból
- ⇒ Spadek ciśnienia tętniczego
- ⇒ Hipoglikemia
- ⇒ Pogorszenie stanu w przebiegu choroby podstawowej

Objawy poprzedzające omdlenie:

- ⇒ Osłabienie
- ⇒ Mroczki przed oczami
- ⇒ Szumy w uszach
- ⇒ Błada, spocona skóra

Nasilenie objawów:

- ⇒ Utrata przytomności wiąże się z upadkiem poszkodowanego i ryzykiem obrażeń

POSTĘPOWANIE

Ułóż poszkodowanego na plecach z uniesionymi nogami (możesz też dodatkowo unieść jego ręce).

Uniesienie kończyn poszkodowanego powoduje szybszy dopływ krwi do mózgu i jego dotlenienie.

Możesz też unieść wyżej nogi poszkodowanego, opierając je np. na krześle.

Zapewnij dostęp świeżego powietrza
Poluźnij krawat, rozepnij kołnierzyk.

Do momentu powrotu przytomności kontroluj funkcje życiowe.

Jeżeli omdlenie dotyczy kobiety w zaawansowanej ciąży, ułóż ją na lewym boku lub podłóż coś pod jej prawe biodro.

Nie wolno!
Stosować takich bodźców jak uderzenie w twarz.

Nie wolno!
Wlewać wody do ust osoby nieprzytomnej.

Jeżeli poszkodowany po kilku minutach nie odzyskał przytomności:

**WEZWIJ
POGOTOWIE
RATUNKOWE !**

999 lub 112

OPARZENIE

to obrażenie tkanek spowodowane działaniem wysokiej temperatury (90% wszystkich oparzeń), płynów żrących (oparzenia chemiczne stanowią 5%) oraz prądu elektrycznego lub pioruna (pozostałe 5%).

Przyczyny oparzeń:

- ⇒ płomień
- ⇒ żarzące się metale
- ⇒ gorące płyny
- ⇒ para wodna

Każde oparzenie uszkadza ochronną funkcję skóry.

STOPNIE OPARZENIA:

I° - oparzenie obejmuje tylko naskórek

- ⇒ rumień i obrzęk skóry,
- ⇒ ból.

II° - oparzenie dotyczy naskórka i powierzchownych warstw skóry właściwej

- ⇒ rumień i obrzęk skóry,
- ⇒ ból,
- ⇒ pęcherze.

III° - martwica całego naskórka i skóry właściwej

- ⇒ skóra jest sucha, biała lub szara,
- ⇒ brak czucia bólu (zniszczone zakończenia nerwowe).

POSTĘPOWANIE

POSTĘPOWANIE

- ⇒ zahamowanie procesu powodującego oparzenie
- ⇒ ograniczenie ryzyka wystąpienia zakażenia
- ⇒ złagodzenie bólu i zmniejszenie obrzęku

zdejmij zegarek, obrączkę i pierścionki (zanim wystąpi obrzęk)

schładzaj oparzenie zimną wodą przez kilkanaście minut, do momentu ustąpienia bólu (woda odbiera ciepło, działa przeciwobrzękowo, łagodzi ból)

załóż jałowy opatrunek lub czysty niepylący materiał (rany oparzeniowe są niezwykle podatne na zakażenia)

oparzenia bardzo dużej powierzchni ciała – schładzaj mokrymi chustami

W PRZYPADKU POWAŻNEGO POPARZENIA
WEZWIJ POGOTOWIE RATUNKOWE !

☎ 999 lub 112

Oparzenia w obrębie
okolic wrażliwych
(twarz, szyja, krocze,
ręce, stopy)
wymagają pomocy
lekarskiej.

NIE WOLNO!

- ⇒ przebijać pęcherzy
- ⇒ smarować miejsca oparzenia
tłuszczem i płynami kosmetycznymi
- ⇒ usuwać niczego, co przykleiło się
do rany oparzeniowej

PRZYWRACANIE KRAŻENIA I ODDECHU

(RESUSCYTACJA KRAŻENIOWO – ODDECHOWA)

<p>1</p> <p>ZADBAJ O BEZPIECZEŃSTWO W MIEJSCU UDZIELANIA POMOCY</p>	<p>2</p> <p>SPRAWDŹ PRZYTOMNOŚĆ (potrząśnij i zawołaj) głośno wzywaj pomocy!</p>	<p>3</p> <p>UDROŹNIJ DROGI ODDECHOWE (broda skierowana ku górze)</p>	
<p>4</p> <p>SPRAWDŹ ODDECH przez 10 sekund</p>	<p>5</p> <p>WEZWIJ POMOC 999 LUB 112</p>		
<p>6</p> <p>UŁOŹ RĘCE CENTRALNIE NA KLATCE PIERSIOWEJ</p>	<p>7</p> <p>WYKONAJ 30 UCIŚNIEĆ KLATKI PIERSIOWEJ</p>	<p>8</p> <p>WYKONAJ 2 WDECHY</p>	
<p>PRZYWRACANIE KRAŻENIA i ODDECHU prowadzimy:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ do momentu odzyskania czynności życiowych przez poszkodowanego ⇒ do czasu przejęcia przez wykwalifikowane służby medyczne ⇒ do utraty sił ratownika 			<p>30 UCIŚNIEĆ / 2 WDECHY</p>

TELEFONY ALARMOWE

999 - Pogotowie Ratunkowe
998 - Straż Pożarna

} 112

997 - Policja
986 - Straż Miejska

} 112

Miejskie Centrum
Zarządzania Kryzysowego
052-58-59-888

RESUSCYTACJA KRAŻENIOWO – ODDECHOWA Z UŻYCIEM AUTOMATYCZNEGO DEFIBRYLATORA ZEWNĘTRZNEGO (AED)

**ZADBAJ O BEZPIECZEŃSTWO
W MIEJSCU UDZIELANIA POMOCY**

Uważaj na zagrożenia:
gaz, prąd elektryczny, wysoka temperatura
płomień, materiały niebezpieczne,
niestabilne konstrukcje, itp.

SPRAWDŹ PRZYTOMNOŚĆ

- ⇒ Potrząśnij za ramiona
- ⇒ Powiedz coś do poszkodowanego

Jeśli osoba nie zareaguje:
tzn. że jest nieprzytomna.

GŁOŚNO WZYWAJ POMOCY!

- Jeśli ktoś jest w pobliżu:
⇒ poproś żeby z tobą został

- Jeśli jesteś sam:
⇒ głośno wołaj o pomoc

UDROŹNIJ DROGI ODDECHOWE

Odchyl głowę do tyłu tak, żeby broda
była skierowana ku górze.

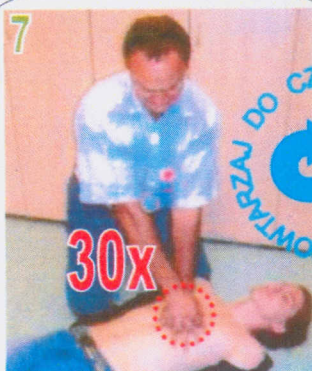
SPRAWDŹ ODDECH
(nie dłużej niż 10 sekund)

- WZROKIEM – ruchy klatki piersiowej
- SŁUCHEM – szmer wydychanego powietrza
- DOTYKIEM – strumień powietrza

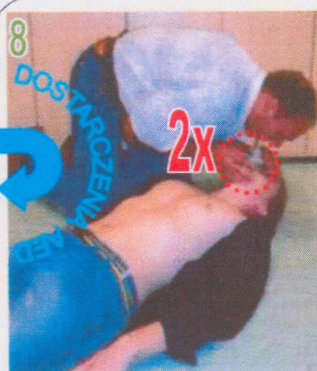
WEZWIJ POMOC
(☎ 999 lub 112)

Wezwij pomoc - samodzielnie lub poproś
kogoś, żeby zadzwonił na pogotowie
* **POPROŚ O PRZYNIESIENIE AED**
(lub sam je przynieś)

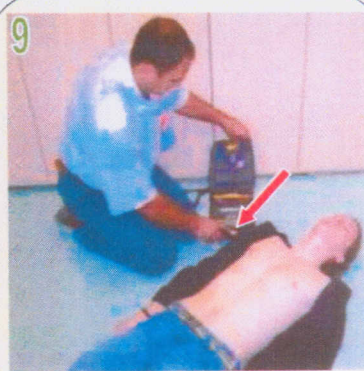
**WYKONAJ 30 UCISNIEĆ
KŁATKI PIERSIOWEJ**

Twoje ręce powinny być ułożone
centralnie na klatce piersiowej

WYKONAJ 2 ODDDECHY

Utrzymuj drożne drogi oddechowe.
Klatka piersiowa powinna unosić się
przy wdechu i opadać przy wydechu

URUCHOM AED

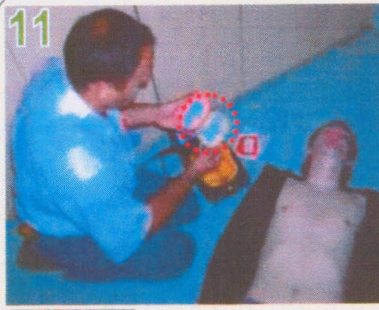
Otwórz pokrywę i naciśnij przycisk „włącz”

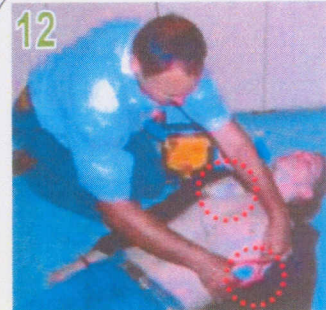
**wykonuj polecenia
wydawane przez AED**

**WYJMIJ ELEKTRODY
Z OPAKOWANIA**

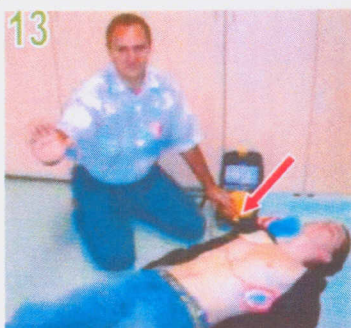

**NA KAŻDEJ ELEKTRODZIE
JEST RYSUNEK
PRZEDSTAWIAJĄCY
PRAWIDŁOWE NAKLEJENIE.**

**PRZYKLEJ ELEKTRODY
na odsłoniętej klatce piersiowej**

Pierwsza - poniżej lewej pachy
Druga - poniżej prawego obojczyka

**PODCZAS ANALIZY I WYŁADOWANIA NIE
WOLNO DOTYKAĆ POSZKODOWANEGO!**

Jeśli defibrylacja jest wskazana
naciśnij przycisk wywołujący
defibrylację
(zgodnie z poleceniem AED)

POSTĘPUJ ZGODNIE Z POLECENIAMI WYDAWANYMI PRZEZ AED

⇒ jeśli poleci rozpoczęcie resuscytacji – uciskaj klatkę piersiową
i wykonuj oddechy do momentu, aż urządzenie każe się odsunąć.

**JEŚLI POSZKODOWANY ZACZNE ODDYCHAĆ – PRZERWIJ RESUSCYTACJĘ,
ALE POZOSTAW ELEKTRODY PRZYKLEJONE NA KŁATCE PIERSIOWEJ**

WYKORZYSTANIE DEFIBRYLATORA AED

Trzy kroki:

1. Decyzja o użyciu defibrylatora AED
(gdy brak oddechu)
2. Uruchomienie defibrylatora AED
3. Wykonywanie poleceń dyktowanych
przez defibrylator AED

AED – Automatyczny Defibrylator Zewnętrzny

(AED - Automated External Defibrillator)

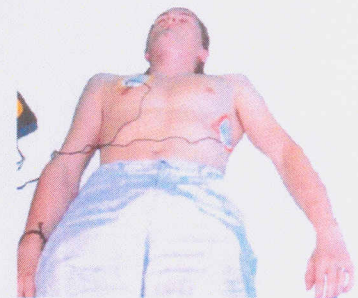
Nagle zatrzymanie akcji serca jest jedną z najczęstszych przyczyn zgonów !

Wiele przypadków nagłego zatrzymania krążenia u osoby dorosłej jest spowodowane **migotaniem komór**. Komórki mięśnia sercowego kurczą się bardzo szybko i chaotycznie, co uniemożliwia pompowanie krwi do mózgu i innych ważnych do życia narządów.

Migotanie komór dotyczy 80% dorosłych pacjentów z zatrzymaniem krążenia !

JEDYNYM SKUTECZNYM SPOSOBEM odwrócenia migotania komór jest **wczesna defibrylacja**, czyli przywrócenie prawidłowego rytmu serca za pomocą impulsu elektrycznego. Można ją wykonać dzięki zastosowaniu automatycznego defibrylatora (AED). Skuteczność defibrylacji jest tym większa im wcześniej zostanie zastosowana. Jeśli nastąpi to w przeciągu pierwszych 5 minut od momentu zatrzymania akcji serca – istnieje duże prawdopodobieństwo uratowania życia poszkodowanego.

Automatyczny defibrylator zewnętrzny to urządzenie, które przejmuje nadzór nad akcją ratunkową i mówi, co należy robić. Naszym zadaniem jest wykonywanie jego poleceń. Po przyklejeniu do klatki piersiowej poszkodowanego dwóch elektrod (pod prawym obojczykiem i na lewym boku poniżej serca – zgodnie z rysunkiem) defibrylator analizuje rytm serca poszkodowanego i **sam decyduje o tym, czy wykonanie defibrylacji jest konieczne**, czy też należy rozpocząć resuscytację krążeniowo-oddechową (czyli uciskanie klatki piersiowej i sztuczne oddychanie).

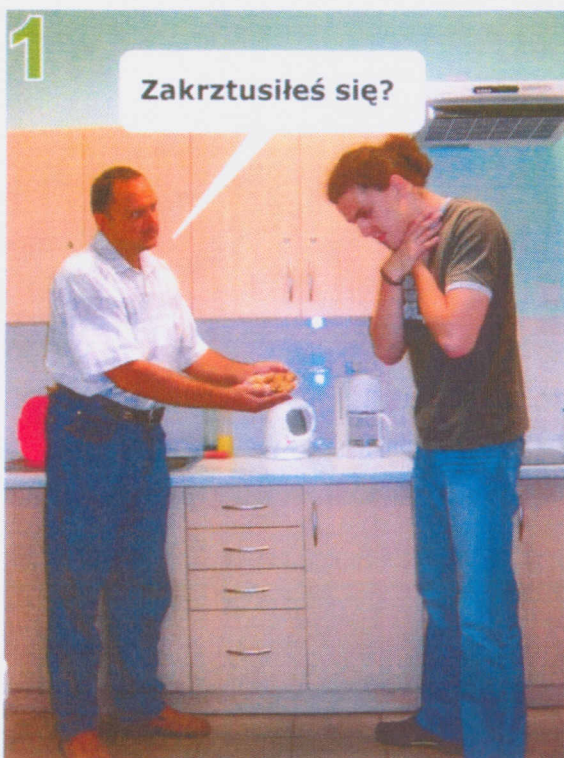
Szybka defibrylacja wykonywana przy użyciu automatycznego defibrylatora wiąże się z dużym odsetkiem uratowanych osób z nagłym zatrzymaniem krążenia.

ZADŁAWIENIE

jest to zamknięcie dróg oddechowych przez ciało obce (np. kęs pokarmu). Jeśli poszkodowany jest przytomny i doszło do całkowitego zamknięcia górnych dróg oddechowych, to **objawy są następujące**:

- ⇒ nie może oddychać
- ⇒ nie może mówić
- ⇒ nie może kaszleć

POSTĘPOWANIE

Potwierdź rozpoznanie

Zapytaj poszkodowanego: *Zadławiłeś się?*
Osoba nie będzie w stanie odpowiedzieć, ale może pokiwać głową na znak potwierdzenia. Dodatkowo charakterystycznym objawem zadławienia jest odruch chwywania się za szyję (odruch ucieczki).

Nakłoń do kaszlu

Kaszel jest naturalnym odruchem obronnym, który pomaga w usunięciu wydzieliny z drzewa tchawiczo – oskrzelowego. W trakcie kaszlu dochodzi do zamknięcia głośni i wzrostu ciśnienia w klatce piersiowej.

3 5 uderzeń między łopatki

Wdróż odpowiednie rękoczyny

Wykonaj pięć uderzeń w okolice międzyłopatkową (osoba musi być pochylona i podtrzymywana przez ratownika ręką)

Wykonuj naprzemiennie **5 uderzeń między łopatki** i **5 uciśnieć nadbrzusza**, aż do momentu usunięcia ciała obcego lub utraty przytomności poszkodowanego.

4 5 uciśnieć nadbrzusza

Następnie wykonaj pięć uciśnieć nadbrzusza (osoba musi być pochylona)

Stań od tyłu za poszkodowanym, obejmij go pod pachami, połóż pięść jednej ręki powierzchnią od kciuka na nadbrzuszu (*w połowie odległości między pępkiem, a wyrostkiem mieczykowatym*). Drugą rękę połóż na pierwszej i wykonuj silne uciśnięcia w kierunku do siebie i ku górze. Dzięki temu wzrośnie ciśnienie w klatce piersiowej.

**JEŚLI POSZKODOWANY STRACIŁ PRZYTOMNOŚĆ I NIE ODDYCHA
ROZPOCZNIJ RESUSCYTACJĘ KRAŻENIOWO - ODDECHOWĄ:**

PAMIĘTAJ O WEZWANIU POGOTOWIA RATUNKOWEGO ! (999 lub 112)

- Skontroluj zawartość jamy ustnej ⇒ jeżeli ciało obce jest widoczne usuń je
- Wykonaj 30 uciśnieć klatki piersiowej
- Skontroluj zawartość jamy ustnej ⇒ jeżeli ciało obce jest widoczne usuń je
- Wykonaj 2 wdechy

Kontynuuj sekwencję do przybycia pogotowia ratunkowego, powrotu oznak życia, utraty sił.

Udzielając pierwszej pomocy osobie poszkodowanej należy pamiętać również o aspekcie psychologicznym. Wszelkie czynności ratujące powinny być powiązane z udzieleniem pomocy psychologicznej mającej na celu zmniejszenie subiektywnego dyskomfortu ofiary wypadku i zapewnienia mu poczucia bezpieczeństwa.

WSTRZĄS

Wstrząs stanowi bezpośrednie zagrożenie dla życia chorego

Wstrząs występuje w momencie dysproporcji między zapotrzebowaniem a zaopatrzeniem w tlen poszczególnych narządów na skutek ostrej niewydolności krążenia. Najczęstszą przyczyną wstrząsu jest niedobór krwi spowodowany krwotokiem.

Objawy wstrząsu są proporcjonalne do ciężkości i okresu działania jego przyczyny:

- szybki, płytki oddech,
- bladość i chłód skóry,
- wargi przybierają odcień bladoczerwony,
- bledną łożyska paznokci, po ich uciśnięciu bardzo powoli różowieją,
- chory jest niespokojny i lękliwy, drży,
- na czole występuje zimny, lepki pot,
- bardzo wysokie tętno (180-200 uderzeń na minutę).

Czynności ratujące:

- tamujemy krwawienia (jeśli jest to krwawienie zewnętrzne),
- układamy chorego w pozycji przeciwwstrząsowej (nogi uniesione na wysokość około 30-40 cm powyżej poziomu głowy),
- chronimy przed utratą ciepła,
- uspokajamy chorego,
- systematycznie kontrolujemy tętno i oddech (co 1 minutę),
- zakaz palenia oraz podawania pokarmu i alkoholu,
- nie wolno przewozić chorego przypadkowym środkiem transportu.

Ułożenie przeciwwstrząsowe nie powinno być stosowane przy urazach czaszkowo-mózgowych, duszności, nagłych bólach w klatce piersiowej i nadbrzuszu.

OMDLENIE

Jest krótkotrwałą utratą przytomności na skutek nagłego, chwilowego niedoboru tlenu w mózgu. Niebezpieczeństwo grożące w razie omdlenia to możliwość doznania urazów przy upadku. Samo omdlenie jest błahą przypadłością, lecz w krótkim czasie może się ono powtarzać. Z tego powodu osobę omdlałą należy wyprowadzić na świeże powietrze, położyć i unieść jej nogi do góry.

ZRANIENIE

Każda rana powoduje ból, krwawienie i możliwość zakażenia.

Każdą ranę pozostawiamy w takim stanie, w jakim ją zastaliśmy, przykrywając jedynie możliwie szybko jałowym materiałem opatrunkowym. Przed założeniem opatrunku należy odsłonić ranę tak, aby obejrzeć ją w całości. W czasie opatrywania ranny powinien leżeć lub co najmniej siedzieć.

Rany nie wolno dotykać ani przemywać (wyjątek stanowią oparzenia termiczne i chemiczne). Nie należy usuwać ciał obcych tkwiących w ranie, gdyż zapobiegają krwawieniu.

Do szczególnych ran należą:

Rana postrzałowa - oprócz widocznych ran (wloty i wyloty, ta druga jest większa) rannemu zagraża krwotok, wstrząs, uszkodzenie narządów wewnętrznych, zakażenie. Ranę opatrujemy według obowiązujących zasad.

KRWOTOK

Rozróżniamy dwa rodzaje krwotoku: zewnętrzny i wewnętrzny.

Krwotok zewnętrzny

Objawy krwotoku zewnętrznego są dobrze widoczne w postaci wypływającej krwi koloru jasnoczerwonego zgodnie z falą tętna (krwotok tętniczy) lub ciemnoczerwonego pod mniejszym ciśnieniem (krwotok żylny).

Czynności ratujące:

- uciskamy miejsce krwawienia przykładając jałowy opatrunek bezpośrednio na krwawiącą ranę mocując go np. bandażem,
- gdy opatrunek przekrwawia nakładamy na niego - opatrunek uciskowy, nowy opatrunek i nadal stosuj ucisk,
- unosimy krwawiącą kończynę,
- w przypadku dalszego krwawienia stosujemy ucisk na tętnicę doprowadzającą krew do uszkodzonej części ciała.

Krwawienie z nosa

Z reguły mamy do czynienia z niewielkim krwawieniem z nosa, które dość szybko ustaje.

Czynności ratujące:

- posadź poszkodowanego i pochyl jego głowę do przodu,
- połóż zimny opatrunek na kark i nos, w celu obkurczenia naczyń krwionośnych,
- nie wolno łykać krwi, gdyż zbierająca się w żołądku krew może, w krótkim czasie, wywołać wymioty,
- nie zatykamy nozdrzy w nadziei zatamowania krwi.

URAZY KRĘGOSŁUPA I RDZENIA KRĘGOWEGO

Urazy tego typu mogą towarzyszyć urazom głowy.

Zawsze należy je podejrzewać w następujących okolicznościach:

- uraz spowodował utratę przytomności poszkodowanego,
- uraz dotyczył górnej połowy ciała, a szczególnie szyi i głowy,
- uraz spowodował zaburzenia świadomości,
- w przypadku zatrucia lekami i alkoholem.

Urazy, które predysponują do uszkodzeń kręgosłupa są następujące:

- upadki z wysokości,
- uderzenia w głowę.

Skutki:

Urazy kręgosłupa mogą powodować złamania kręgów, przemieszczenie krążków międzykręgowych itp. i doprowadzić do ucisku rdzenia kręgowego (np. przez odłam kostny). Urazy rdzenia kręgowego mogą prowadzić do wstrząśnienia i stłuczenia rdzenia, przerwania jego ciągłości oraz uszkodzenia nerwów rdzeniowych. W zależności od wysokości, na której został uszkodzony rdzeń kręgowy, mogą mieć miejsce zaburzenia oddychania poszkodowanego:

- przy uszkodzeniu powyżej czwartego kręgu szyjnego nie ma przekazywania pobudzeń drogą nerwu przeponowego do przepony,
- przy uszkodzeniu poniżej ma miejsce tylko częściowe porażenie przepony.

Zdarza się, że uraz rdzenia kręgowego został spowodowany wskutek nieumiejętnie udzielonej pomocy.

Objawy:

Uszkodzenia kręgosłupa:

- ból – w przypadku złamania kręgów,
- stwierdzana przy badaniu poszkodowanego bolesność wyrostków kościastych,
- zniekształcenie kręgosłupa (nienaturalne wybrzuszenie), zniekształcenie krzywizn kręgosłupa: garb, uskok,
- ograniczenie ruchomości kręgosłupa, np. przymusowe ustawienie głowy.

Uszkodzenia rdzenia kręgowego:

- możliwość wystąpienia zaburzeń oddychania w zależności od wysokości uszkodzenia rdzenia,
- wystąpienie tzw. wstrząsu rdzeniowego – na skutek uszkodzenia ośrodków współczulnych nagle dochodzi do rozszerzenia naczyń, w których zalega krew (jest to sytuacja analogiczna do omdlenia),
- porażenie kończyn i tułowia,
- porażenie pęcherza moczowego (tzw. pęcherz neurogeny) i zwieracza odbytu.

Postępowanie:

- 1) wezwanie pomocy;
- 2) unieruchomienie głowy i szyi oraz tułowia;
- 3) ocena funkcji życiowych – oddech, tętno:
  - jeśli poszkodowany wymaga prowadzenia resuscytacji krążeniowo-oddechowej – udrożnienie dróg oddechowych poprzez wysunięcie żuchwy,
  - jeśli poszkodowany nie wymaga prowadzenia resuscytacji krążeniowo-oddechowej, tamowania krwawień oraz innych nagłych działań. Nie należy go poruszać do czasu przyjazdu pogotowia ratunkowego;
- 4) jeśli poszkodowany musi być przeniesiony, jest to możliwe po uprzednim unieruchomieniu głowy, szyi i tułowia.

ZŁAMANIA KOŚCI

Na miejscu wypadku ustalamy, czy jest to złamanie otwarte, czy zamknięte.

Typowymi objawami złamania są:

- bolesność i obrzęk,
- ograniczenie ruchów lub niezdolność do ich wykonywania, przybranie przez poszkodowanego pozycji oszczędzającej,
- nieprawidłowe ustawienie lub patologiczna ruchomość,
- w przypadku złamania otwartego również jedna lub kilka ran krwawiących i mogą być widoczne w ranie fragmenty kostne.

Złamania kostne mogą być przyczyną licznych zagrożeń:

- wstrząs wynikający z utraty krwi (dodatkowo ból jest czynnikiem wstrząsorodnym),
- uszkodzone kości mogą spowodować dodatkowe wewnętrzne zranienia,
- rzadko występującym, ale bardzo groźnym jest zator tłuszczowy - powstaje on przeważnie przy dużych zmiżdżeniach, często kilka dni po wypadku (drobne cząsteczki tłuszczu zatykają drobne naczynia krwionośne, zaburzając ukrwienie mózgu i płuc),
- zakażenie - przy złamaniach otwartych.

Czynności ratujące:

- nie wykonujemy żadnych ruchów w miejscu złamania, również w celu rozpoznania złamania,
- złamanie otwarte nakrywamy jałowym opatrunkiem,
- unieruchamiamy złamaną kość wraz z sąsiadującymi stawami,
- w przypadku wstrząsu stosujemy pozycję przeciwwstrząsową - wyjątek stanowią złamania czaszki, kręgosłupa i miednicy,

- nie podajemy poszkodowanemu nic do picia i jedzenia, nie zezwalamy na palenie.

URAZY GŁOWY

U każdego poszkodowanego należy podejrzewać uraz głowy w następujących przypadkach:

- upadku z wysokości,
- znalezieniu poszkodowanego, który jest nieprzytomny,
- po zadziałaniu tępego urazu,
- przy skokach do wody (szczególnie płytkiej),
- przy rażeniu piorunem lub porażeniu prądem,
- przy uszkodzeniach zabezpieczeń głowy, takich jak np. kask lub niewystarczających zabezpieczeniach,
- przy uprawianiu sportów obciążonych wysoką urazowością.

Obrażenia powłok czaszki

Uszkodzenie w obrębie powłok czaszki może spowodować masywne krwawienie, ponieważ okolica ta jest obficie unaczyniona.

Postępowanie:

Założenie opatrunku na miejsce krwawienia i jego uciśnięcie.

Wstrząśnienie mózgu

Jest to taki stan, w którym na skutek nagłego zadziałania siły (przyśpieszenie, hamowanie) dochodzi do przeniesienia się drżeń na mózgowie i jego czasowych odkształceń. W tym przypadku nie ma uszkodzenia mózgu.

Objawy:

- nagła, chwilowa utrata przytomności,
- niepamięć wsteczna – po odzyskaniu przytomności poszkodowany nie pamięta co się stało,
- nudności, wymioty,
- ból głowy.

Stłuczenie mózgu

Jest to różnego stopnia uszkodzenie mózgu (wynaczynienie krwi, rany, rozerwanie) powstające na skutek znacznej różnicy ciśnień w jamie czaszki.

Objawy:

- zmienny stopień zaburzeń świadomości – w zależności od miejsca uszkodzenia (np. przy stłuczeniu płata czołowego poszkodowany może być przytomny, przy stłuczeniu pnia mózgu poszkodowany jest nieprzytomny i może dojść do natychmiastowego zgonu),
- różnego stopnia zaburzenia neurologiczne – w zależności od miejsca stłuczenia (np. zaburzenia mowy, pamięci – przy uszkodzeniu płata skroniowego, zaburzenia widzenia – przy uszkodzeniu płata potylicznego itp.),
- porażenia nerwów czaszkowych.

Krwawienie wewnątrzczaszkowe

Jest to wyciekanie krwi poza naczynia krwionośne i w konsekwencji gromadzenie się jej (powstawanie krwiaka) w następujących przestrzeniach wewnątrz czaszki:

- między czaszką a oponą twardą – nazywane krwiakiem nadwardówkowym,
- między oponą twardą a mózgiem – nazywane krwiakiem podwardówkowym,
- krew wnika do mózgu – nazywane krwiakiem śródmózgowym.

W zależności od szybkości narastania krwawienia wyróżnia się:

- krwiak ostry,
- krwiak podostry,
- krwiak przewlekły.

Skutki:

Niezależnie od miejsca powstawania krwiaka wewnątrzczaszkowego – wskutek dodatkowej objętości jaką zajmuje – dochodzi do wzrostu ciśnienia wewnątrz jamy czaszki.

Wzrost ciśnienia wewnątrzczaszkowego powoduje utratę przytomności, zmiany w oddychaniu (zwolnienie), pracy serca (zwolnienie) oraz ciśnieniu tętniczym krwi (wzrost) – co określane jest **triadą Cushinga**.

URAZY KOŃCZYN

Złamanie jest to przerwanie ciągłości kości.

Podział złamań:

- zamknięte – nie ma przerywania ciągłości skóry w okolicy uszkodzonej kości,
- otwarte – uszkodzona jest także skóra; w tym przypadku zawsze przyjmujemy, że rana jest zakażona!

Każdemu złamaniu może towarzyszyć krwawienie, dlatego szczególnie przy złamaniach dużych kości np. udowej należy przewidywać możliwość rozwinięcia się wstrząsu hipowolemicznego.

Objawy złamania:

- ból,
- obrzęk i zmiana zabarwienia skóry (zasinienie),
- zniekształcenie kończyny (wygięcie w nienaturalny sposób, skrócenie),
- przy złamaniu otwartym – widoczne kości i tkanki je otaczające,
- utrata funkcji złamanej kończyny,
- czasami słyszalne tarcie o siebie odłamów kostnych. Uwaga! NIE WOLNO poruszać złamaną kończyną, by to sprawdzić, ponieważ złamane, ostre końce kości mogą spowodować uszkodzenie naczyń i nerwów biegnących w pobliżu!

Skręcenie

Jest to uszkodzenie struktur okołostawowych (więzadeł, torebki stawowej itp.) Nie towarzyszy mu uszkodzenie kości.

Najczęściej skręcenie ma miejsce w obrębie następujących stawów:

- barkowo-obojęczykowego,
- palców,
- odcinka szyjnego kręgosłupa,
- kolanowego,
- skokowego.

Objawy skręcenia:

- ból,
- obrzęk oraz zmiana zabarwienia skóry (zasinienie),
- zniekształcenie stawu na skutek narastającego obrzęku,
- utrata ruchomości stawu.

Zwichnięcie

Jest to przemieszczenie przylegających do siebie powierzchni stawowych. Może towarzyszyć mu uszkodzenie torebki stawowej.

Pomiędzy przemieszczone powierzchnie stawowe mogą dostać się tkanki miękkie, co zdecydowanie utrudnia nastawienie zwichniętego stawu. Zwichnięciu może towarzyszyć uszkodzenie sąsiadujących naczyń i nerwów, podobnie jak w złamaniu.

Zwichnięcia (urazowe) najczęściej dotyczą następujących stawów:

- ramiennego,
- łokciowego,
- palców,
- skokowego.

Objawy zwichnięcia:

- ból,
- zniekształcenie stawu,
- przymusowe ułożenie,

- zasinienie kończyny, ochłodzenie, brak wyczuwalnego tętna – obwodowo w stosunku do zwichnięcia – jeśli ma miejsce ucisk na naczynia,
- brak czucia, porażenie kończyny – obwodowo w stosunku do zwichnięcia – jeśli ma miejsce uszkodzenie nerwów.

W każdym z przedstawionych powyżej trzech przypadkach postępowanie praktyczne jest podobne, dlatego w razie wątpliwości na miejscu zdarzenia nie ma potrzeby ustalenia właściwego rozpoznania – czy jest to złamanie, skręcenie, czy zwichnięcie.

Postępowanie – przy złamaniach, skręceniach i zwichnięciach:

- 1) usunięcie odzieży z nad miejsca uszkodzenia, można rozciąć;
- 2) jeśli są obecne rany - przykrycie jałowym opatrunkiem;
- 3) jeśli jest obecne krwawienie – zatamowanie;
- 4) stabilizacja uszkodzonej kończyny poprzez unieruchomienie w pozycji w jakiej się znajduje. Nastawienie kończyny może spowodować dodatkowe powikłania między innymi nasilenie krwawienia, uszkodzenie naczyń i nerwów oraz - przy złamaniach zamkniętych - możliwość spowodowania złamania otwartego.

Zasada unieruchomienia jest następująca:

- przy złamaniach – unieruchamia się dwa sąsiadujące stawy;
- przy uszkodzeniach stawu – unieruchamia się staw i sąsiadujące z nim kości;
- przy złamaniach kończyn – palce ZAWSZE muszą być widoczne dla zapewnienia kontroli prawidłowego ukrwienia kończyny.
- jeśli na miejscu zdarzenia nie ma materiału do unieruchomienia to:
  - jeśli złamana jest kończyny górna można ją unieruchomić, mocując do tułowia,
  - jeśli złamana jest kończyny dolna, można ją unieruchomić razem z drugą kończyną dolną;
- materiał stosowany do unieruchamiania musi być przymocowany za pomocą np. bandaża lub chusty i dzieli się na miękkie – części odzieży, poduszki – oraz sztywny np. elementy drewniane, metalowe itp.

Unieruchamiając kończynę, materiał usztywniający najlepiej jest w miarę możliwości wymodelować i dopasować do kształtu uszkodzonej kończyny.

Korzyści wynikające z unieruchomienia:

- zmniejszenie bólu na zasadzie braku ruchów uszkodzonej kończyny (wyeliminowanie tarcia odłamów kostnych),
- zmniejszenie powikłań – obrzęku, krwawień itp.

ZATRUCIE

Przyczyną zatrucia może być pomyłka, nieświadomość, lekkomyślność, nadużycie lub zamach samobójczy.

Większość trucizn wywołuje niespecyficzne objawy, mogące występować w różnych zatruciach oraz w wyniku innych schorzeń:

- mdłości, wymioty, biegunka, bóle brzucha,
- bóle głowy, zaburzenia świadomości,
- zaburzenia oddechu, objawy wstrząsu, zmiany tętna,
- zmiany psychiczne.

Ogólne czynności ratujące:

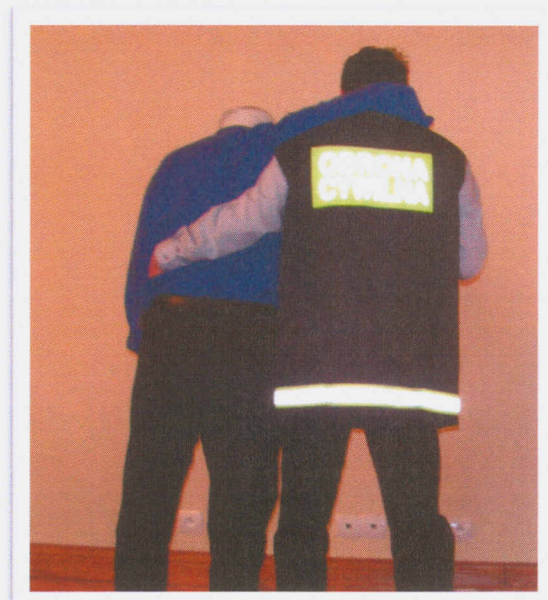
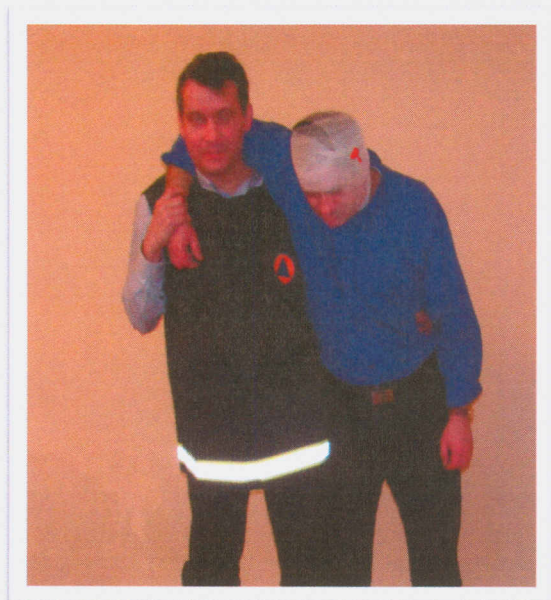
- zabezpieczamy zatrutego przed dalszym działaniem trucizny, np. wynosząc go z zagazowanego pomieszczenia,
- natychmiast sprawdzamy podstawowe czynności życiowe,
- w przypadku zachowania samoistnego oddychania kładziemy poszkodowanego na boku,
- jak najszybciej usuwamy truciznę obficie polewając wodą,
- w przypadku trucizn wprowadzonych do przewodu pokarmowego, dopóki trucizna znajduje się w żołądku, podajemy do picia letnią wodę z solą (łyżeczka soli na szklanke) i

wywołujemy wymioty - wolno to robić pod warunkiem takim, że zatruty jest w pełni przytomny oraz gdy działająca trucizna nie jest żrąco-parząca,

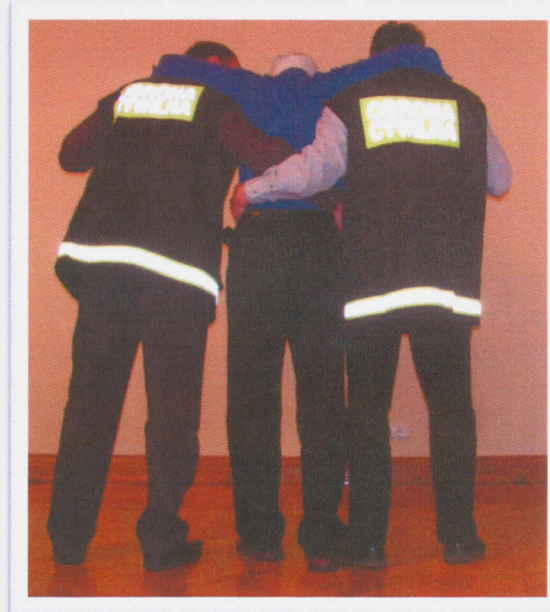
- zabezpieczamy przedmioty, które mogą służyć w ustaleniu rodzaju trucizn.

SPOSODY EWAKUOWANIA OSÓB CHORYCH I NIEPEŁNOSPRAWNYCH

- 1) Chore osoby najłatwiej ewakuować przy użyciu noszy lub w pozycji siedzącej przy użyciu krzesła. W przypadku braku odpowiedniego sprzętu można osobę wyprowadzić oplatając rękami ratowanego ramiona dwóch ratowników lub wynieść stosując: chwyt "kończynowy", "stołeczkowy" lub "huśtawkowy".
- 2) W chwycie "**kończynowym**" jeden ratownik chwytą ewakuowanego pod pachy stojąc za jego głową, drugi zaś pod kolana stojąc tyłem do ratowanego.
- 3) Wykorzystując chwyt "**na stołeczku**" strażacy splatając dłonie tworzą siedzenie, na którym umieszczają ratowanego. Ratowany zaś trzyma strażaków za szyję.
- 4) Przy chwycie "**huśtawkowym**" ratownicy tworzą siedzenie ze swoich rąk zewnętrznych i na nich siada ratowany. Z rąk wewnętrznych tworzą oparcie dla chorej osoby. W przypadku ratowania osoby chorej przez jednego ratownika można stosować chwyt: "strażacki", "tłumokowy", "na barana", "biodrowy", "kołyskowy", "ciągniony".
- 5) Chwyt "**strażacki**" polega na przełożeniu jednej ręki między nogami ratowanego, ułożeniu osoby ratowanej na barkach i chwyceniu przełożoną ręką między nogami za nadgarstek ręki zwisającej z przodu. Druga ręka ratownika jest wolna, co umożliwia mu poruszanie się nawet po drabinie.
- 6) Przy chwycie "**tłumokowym**" strażak układa ewakuowanego na swoich plecach tak, aby jego ręce zwisały swobodnie na piersi strażaka. Podczas ewakuowania ratownik jedną ręką trzyma rękę ratowanego z przodu, drugą zaś może podtrzymywać jego uda z tyłu.
- 7) Wykorzystując chwyt "**na barana**" ratowanego umieszcza się na plecach ratownika, aby ratownik mógł obydwoma rękami podtrzymywać jego uda. Ratowany zaś może chwycić rękami ramiona ratownika.
- 8) Przy chwycie "**biodrowym**" strażak przysiada tyłem przy osobie leżącej, ujmuje ją jedną ręką pod pachami od strony pleców, a drugą pod kolanami. Po uchwyceniu podnosi się z pozycji siedzącej i pochylony do przodu wynosi ratowanego.
- 9) Chwyt "**kołyskowy**" polega na uchwyceniu ewakuowanego w taki sposób, w jaki chwytą się małe dziecko i wyniesieniu, tak jak dziecko przed sobą.
- 10) Do zastosowania chwytu "**ciągnionego**" potrzebny jest koc. Osobę ratowaną układa się na kocu i ciągnie na kocu od strony głowy. Metoda ta może być wykorzystywana do ratowania osób o dużej wadze. Można ją jednak stosować tylko na powierzchniach poziomych i płaskich.

WYPROWADZANIE PRZEZ JEDNĄ OSOBĘ

WYPROWADZANIE PRZEZ DWIE OSOBY

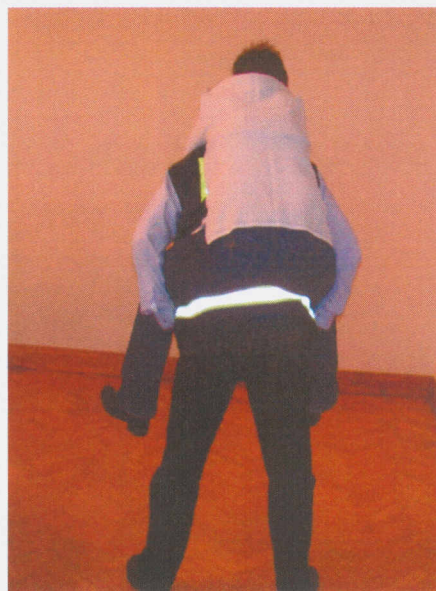
PRZENOSZENIE PRZEZ DWIE OSOBY SPOSOBEM
"KOMBINOWANYM"

PRZENOSZENIE PRZEZ JEDNĄ OSOBY CHWYTEM
"TŁUMOKOWYM"

PRZENOSZENIE PRZEZ JEDNĄ OSOBĘ CHWYTEM
"STRAŻACKIM"

PRZENOSZENIE PRZEZ JEDNĄ OSOBĘ CHWYTEM
"NA BARANA"

PRZENOSZENIE PRZEZ JEDNĄ OSOBĘ CHWYTEM
"KOŁYSKOWYM"

PRZENOSZENIE PRZEZ DWIE OSOBY CHWYTEM
"KRZESEŁKOWYM", "NA STOŁECZKU"

UŁOŻENIE POSZKODOWANEGO NA NOSZACH

PRZENOSZENIE POSZKODOWANEGO NA NOSZACH PO
SCHODACH W DÓŁ

**PRZENOSZENIE POSZKODOWANEGO NA NOSZACH PO
SCHODACH DO GÓRY**

ZNAKI BEZPIECZEŃSTWA

- **PN-N-01256/02:1992 Znaki bezpieczeństwa. Ewakuacja.**

Lp.	ZNAK	ZNACZENIE (NAZWA) ZNAKU
1.	 	Kierunek drogi ewakuacyjnej
2.		Wyjście ewakuacyjne
3.		Drzwi ewakuacyjne
4.		Przesunąć w celu otwarcia
5.	 	Kierunek do wyjścia drogi ewakuacyjnej
6.	 	Kierunek do wyjścia drogi ewakuacyjnej schodami w dół
7.	 	Kierunek do wyjścia drogi ewakuacyjnej schodami w górę

Lp.	ZNAK	ZNACZENIE (NAZWA) ZNAKU
8.		Pchać, aby otworzyć
9.		Ciągnąć, aby otworzyć
10.		Stłuc, aby uzyskać dostęp

• **PN-N-01256/01:1992 Znaki bezpieczeństwa. Ochrona przeciwpożarowa.**

Lp.	ZNAK	ZNACZENIE (NAZWA) ZNAKU
1.		Uruchamianie ręczne
2.		Alarmowy sygnalizator akustyczny
3.		Telefon do użycia w stanie zagrożenia
5.		Gaśnica

Lp.	ZNAK	ZNACZENIE (NAZWA) ZNAKU
6.		Hydrant wewnętrzny
7.		Palenie tytoniu zabronione
8.		Zakaz używania otwartego ognia - Palenie tytoniu zabronione
9.		Nie zastawiać

- PN-N-01256/04:1997 Znaki bezpieczeństwa. Techniczne środki przeciwpożarowe.

Lp.	ZNAK	ZNACZENIE (NAZWA) ZNAKU
10.		Przeciwpowozarowy wylacznik pradu
11.		Kurek glowny instalacji gazowej

Lp.	ZNAK	ZNACZENIE (NAZWA) ZNAKU
12.		Suchy pion
13.		Hydrant zewnętrzny
14.		Droga pożarowa
15.		Drzwi przeciwpożarowe
16.		Miejsce otwierania klap przeciwpożarowych
17.		Urządzenie do otwierania klap dymowych

Lp.	ZNAK	ZNACZENIE (NAZWA) ZNAKU
18.		Miejsce zbiórki do ewakuacji
19.		Klucz do wyjścia ewakuacyjnego

ZAGROŻENIA DLA MIASTA BYDGOSZCZY

